

**BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK
LEVELEZŐ ALAPKÉPZÉS**

IZRAEL GAZDASÁGI FEJLŐDÉSE ÉS LEHETŐSÉGEI

**Belső konzulens: Sáringer János
Simon**

Készítette: Schafarek

Budapest, 2020

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	4
1.2 Rövid történelmi áttekintés	8
1.3 Izrael reformjai.....	11
1.4 Külkereskedelem.....	13
1.5 Adórendszer.....	14
1.6 Magyar-izraeli kapcsolatok.....	15
1.7 Oktatás.....	15
2. A GAZDASÁGI CSODA ELEMEI	17
2.1 A gazdasági csoda elemei - A jövő elektromos	17
2.2 A gazdasági csoda elemei - A jó és rossz emberek.....	22
2.3 A gazdasági csoda elemei - A Yom Kippuri háború és az izraeli haderő sajátosságai	26
2.4 A gazdasági csoda elemei - Utazási szokások és a csepegtetési öntözés.....	28
2.5 A gazdasági csoda elemei - A hiányzó láncszem és az Apollo 13 története	31
2.6 A gazdasági csoda elemei - Az ország állomásai, a kibucok szerepe.....	35
2.7 A gazdasági csoda elemei - Az izraeli repülőgépipar és a menekültek kezelése	40
2.8 A gazdasági csoda elemei - A Yozma programhoz vezető út.....	43
2.9 A gazdasági csoda elemei - Az árulás és az új szövetséges	46
2.9.1 A gazdasági csoda elemei - A fenntarthatóság	53
3. SZEMÉLYES VÉLEMÉNY:	55
4. BIBLIOGRÁFIA	63

1. BEVEZETÉS

Szakedolgozatom témája Izrael geopolitikai helyzete a térségben és gazdasági lehetőségei. A környező országokkal való konfliktusait és a világ formálásában betöltött szerepét is elemzem. Foglalkozom az országban jelenlévő zsidó–arab feszültséggel, a környező országok múltját, történelmét, kultúráját és viszonyait is elemzem. A zsidó–arab együttélés kérdését több szemszögből lehet vizsgálni, gyökerei az 1910-es évekig visszanyúlnak. A dolgozat terjedelmi korlátait is figyelembe véve az 1970-es évektől tanulmányoztam az ország fejlődését, történelmét.

Látogatást tettem Izraelben, ahol megtekintettem az ország látványosságait. Akkor döböntem rá, hogy mekkora akarat, összefogás és innovációra való törekvés kell ahhoz, hogy ilyen földrajzi adottságok mellett egy ennyire élhető, gazdaságilag erős és termékeny ország lehessen ma Izrael.

A téma bizonyos értelemben megosztó lehet, főleg akkor, ha nem a megfelelő médiumokon keresztül informálódik az ember. Könyvtári látogatásaim során N. Rózsa Erzsébet: *Az arab tavasz*; J. Nagy László: *Az arab országok története (1913–2003)*; Rostoványi Zsolt: *Együttélésre ítélve munkáiból*, illetve Dab Sebor és Saul Singer által írt: *Start Up Nation* című könyvéből gyűjtöttem anyagot. A kutatás során rádöböntem, hogy többféle értelmezésben lehet közelíteni a témához. Itt most az arab államok összefogására gondolok, amelyek az 1967-es vereség után nagy lépéseket tettek az egyetértés felé, míg előtte saját

hatalmukat féltve az elit rétegek ennek az ellenkezőjére törekedtek. Ez kellett ahhoz, hogy érezzék az egység és az összetartás erejét, szükségességét. Többek között ez az esemény még abból a szempontból is fordulópont volt, hogy ezután nem volt kérdés Izrael Állam léte, a határait lehetett vitatni, megkérdőjelezni.

Mindez hatással volt az arab államok fejlődésére és az „Arab tavasz” alakulására is. Érdekes volt megfigyelni, hogy a hidegháború és az ott előkerült ellentétek mekkora mértékben befolyásolták egy ország, akár egy-egy régió eseménytörténetét és szemléletmódját. Gondolok itt a Szovjetunió felbomlása után maradt ürre, amit az arab országok éreztek. Elvesztették legnagyobb szövetségesüket. Emellett belső viszályaik is addig fajultak, míg végül belátták, hogy az arab egység talán csak egy utópikus elképzelés. Az USA-val szemben érzett ellenszenv is mind ezeknek az eseményeknek kontextusában értelmezhető.

Tulajdonképpen egy terrorhullám kialakulása gyökereinek egy része is ide nyúlik vissza. Természetesen, számos emberrel beszélgettem a témáról és a véleményüket is kikértem, ezek is rengeteget segítettek a részletek pontosításában.

Véleményem szerint, azért igazán érdekes Izrael története, illetve fejlődése, mert a környezeti adottságok jelentősen megnehezítik a mezőgazdaság virágzását, sőt rengeteg növény meg sem teremne. Több fajta élelmiszeripari cikket állítanak elő az országban. Ehhez hihetetlen kitartásra, szakértelemre és összefogásra volt szükség. A természeti adottságokon kívül a környező országok sem teszik könnyebbé Izrael helyzetét, mindennapjait. Ez a konfliktus a több évszázadra nyúlik vissza, természetesen szakdolgozatom további részében sokáig fogom boncolgatni ezt a témát.

Sok ember felvetette beszélgetéseim során, hogy spirituális oldalról is meg lehet közelíteni a fejlődést. Gondolkoztam is ezen, mivel tagadhatatlan, hogy szorosan összefügg az ország történelmével, illetve kultúrájával. Az ország nagy része hívő, és ezek egy része hisz abban, hogy a zsidóság a kiválasztott nép és ennek köszönhető az ország virágzása, felemelkedése. Ez az erős hit a műemlékekről, épületekről, emberekről, de még a nyelvről is visszaköszön.

Én mégis úgy döntöttem, hogy nem megyek bele részletesen ebbe a megközelítésbe, mivel ez egy nem hívő ember számára kevésbé megfogható. Ezen kívül ismét nagyon tág lenne a vizsgált téma, illetve ez nem igazán lett volna közel a tanulmányaimhoz, én pedig azt szeretném megmutatni az írásomban, hogy mi mindent tanultam, milyen fejlődést értem el.

Yossi Amrani¹ véleménye szerint a fejlődés egyik legnagyobb és legfontosabb eleme a flexibilitás és a gyors reakcióképesség. Bár a természeti adottságok korántsem nevezhetők ideálisnak, hiszen nem rendelkezik nagy természeti kincsekkel, az ország fele sivatag. Azonban az emberek szorgalma, illetve a szervezett munkavégzés és kreativitás ellensúlyozta ezeket a problémákat. A Világgazdasági Fórum 2018-as mérései alapján, Izrael a 16. leginnovatívabb gazdaság volt, továbbá Észak-Amerikán kívül az Izraelből származó cégek szerepelnek a legtöbbet az amerikai technológiai tőzsdéjének NASDAQ² (National Association of Securities Dealers Automated Quotations) listáján.

Az egy főre jutó startupok száma is itt a legnagyobb, a legtöbb kutatás fejlesztéssel foglalkozó cég az első két évben jelentős állami támogatásra számíthatnak. Az állam úgy látta, hogy ezek nélkül sokkal hosszabb idő alatt nőhetnek naggyá ezek a cégek, illetve azt is helyesen mérték fel, hogy ebből később az államnak is nagy haszna lesz. Ez a rendszer az államnak, a vállalkozásnak és a lakossági szereplőknek is egyaránt előnyös.

Izrael költi a legtöbb pénzt kutatásfejlesztésre világszerte, 2009-ig 5,5 milliárd eurót fordítottak rá. Úgynevezett inkubátorházak működnek, ahol egy helyen próbálják tanácsokkal, eszközökkel és tőkével a lehető legnagyobb sikert elérni a startupok esetében. Ezek a technológiai inkubátorházak elég rugalmasak az ilyen jellegű vállalkozások megfelelő koordinációjához, továbbá segítenek további befektetőket bevonítani. Izrael támogatási politikája igencsak változatos, vannak ügynökségek melyek kifejezetten egy adott országgal való munkát segíti elő, ilyen például a BIRD³ vagy a BRITECH⁴, akadnak olyanok is melyek különböző területekre szakosodtak és segítenek megfelelő megoldásokat találni az induló cégeknek.

Mivel nagy figyelmet fordítanak a kutatás-fejlesztésre, nem meglepő, hogy sok új technológiát nekik köszönhetünk. Leginkább a high-tech szektorok fejlesztésére fókuszálnak. Nagyon fontosnak tartják az oktatást és szívesen költenek is rá. A felsőoktatási részvételi arány, a harmadik legnagyobb világszerte. Az OECD (Organisation for Economic Co-operation and

¹ Izrael politikai ügyekért felelős minisztere volt, illetve amerikai és magyar nagykövet.

² Értékpapírkereskedők Országos Szövetségének Automatikus Adás-Vételi Rendszere.

³ Az amerikai-izraeli projektek támogatására létrejött alap.

⁴ A britt-izraeli projektek támogatására létrejött alap.

Development)-országok⁵ közül Izrael a harmadik a lakossághoz viszonyított diplomások vizsgálatában, ezen kívül egyetemei is világszerte elismertek.

Az ország történelméből is fakad, hogy ennyire hozzászoktak az újításokhoz. Ezt a világ vezető vállalatai is észrevették és kutatás-fejlesztési központokat létesítettek az országban. Yossi Amrani úgy fogalmaz, hogy minden nap megköszönhetnénk Izraelnek és az ott dolgozóknak a munkáját, hiszen annyi területen hoztak újítást.

Legfontosabb gazdasági partnerei közé tartozik az USA, Japán, Kína és számos európai ország. Óriási előrelépésnek számít, hogy az arab országok közül is vannak, akik ma már partnert látnak Izraelben, mintsem ellenséget. Magyarország jó kapcsolatot ápol Izraellel, több gazdasági területen is terveztek együttműködést. A leginkább reális cél, az autóiparban képzelhető el, hiszen mind a két ország jelentősen benne van ebben az iparágban. Az NNG⁶ (Nav N Go) vállalat melyet Izraelben alapítottak és Budapesten található a székhelye, szoros kapcsolatban van az autóiparral, azon belül is pedig a navigáció fejlesztésével.

Izraelnek alapvetően négy nagy kihívással kellett szembe néznie. Az első és legfontosabb, nem más, mint az ország védelme.

A második a bevándorlók befogadása, pontosabban a zsidók összegyűjtése és ennek vizsgálata. Izrael a megalapítása óta nagyjából 3 millió bevándorlót fogadott be főként Európából.

A harmadik a gazdasági infrastruktúra fejlesztése, hiszen az állam alapításakor számtalan területen elmaradott volt.

A legégetőbb kérdés a közlekedés, illetve a kommunikáció volt, ezekre óriási összegeket áldoztak. A negyedik pont pedig a közszolgáltatások megfelelő színvonalon való működtetése. Kiemelt figyelmet fordítottak ezeknek a megfelelő kialakítására, főként az alacsonyabb rétegeknél. Érdekesség, hogy a ma már milliók által beszélt héber nyelv évszázadokon keresztül holt nyelvnek számított. Ma a héber és az arab a hivatalos nyelv Izraelben.

⁵ Gazdasági együttműködést elősegítő szervezet.

⁶ Navigációk fejlesztésével foglalkozó izraeli cég.

1.2 Rövid történelmi áttekintés

Izrael a Földközi-tenger keleti partján található, szomszédjai közé tartozik: Libanon, Szíria, Jordánia és Egyiptom. Az ország leglényegesebb folyója a Jordán folyó, mely a Holt-tengerbe torkollik, éghajlata mediterrán. Izrael jelenlegi államformája köztársaság. Parlamentjét Knesszetnek hívják melynek 120 tagja van. Lakossága nagyjából tíz millió fő.

A zsidók ősei a területen idősámításunk előtt a 2. évezred elejére tippelhető, amikor a történet szerint Ábrahám magától Istentől kapta a feladatot, hogy elvezesse a zsidókat a hazájukba. Erről azonban maguk a vándorlók nem hagytak írásos nyomot, tehát ez csak egy legenda. Krisztus előtt a 13. században azonban biztosan vándoroltak zsidók a területre, majd később, Kr.e. a 11. században, 12 törzs egyesítésével létre jött a zsidó állam, melyet Dávid király valósított meg. Ezt követően az ország ketté szakadt: az Izraeli, illetve a Júdai királyságra. Az izraeli királyságnak az Asszír támadások vetettek véget Kr.e. 722-ben. A Júda királyságot pedig a babilóniaiak foglalták el Kr.e. 587-ben Nabukodonozor⁷ vezetésével. Miután a perzsák Kyros⁸ király vezetésével visszafoglalták a területet, az elűdözött zsidók is visszatérhettek, sőt mi több, saját önkormányzatot is vezethettek.

Később még a Makkabeusok⁹ uralma alatt is élvezhették függetlenségüket egészen Kr.e. 70-ig, amikor is a Római Birodalom elfoglalta Jeruzsálemet. Eleinte korlátozottan ugyan, de szabadon gyakorolhatták vallásukat, azonban kisebb lázongások után 66-ban kitört a zsidó felkelés. Miután levertek a felkelést, a terület véglegesen beolvadt a Római Birodalomba és csúnyán megtorolta a lázadást. 135 és 140 között ugyan indult egy újabb szabadságharc (Bar-Kochba), de az is sikertelen volt, ezután pedig a zsidóság nagy része elmenekült, főként Európába és Ázsiába. A Rómaiak a területet átkeresztelték Palesztinára, mely 1948-ig így is marad.

A 19. században jelent meg a cionizmus eszméje, mely a történelmi Izrael területén való államalapítást és a zsidó értékek védelmét tűzi ki céljául. A cionizmus szorosan kötődik

⁷ Az Újbabiloni Birodalom második királya Kr.e. 605-Kr.e. 562-ig.

⁸ Perzsa király Kr.e. 559-től Kr.e. 530-ig.

⁹ Zsidó pap, Mattatiás leszármazottai, követői.

Magyarországhoz is, ugyanis Herzl Tivadar¹⁰ 1895-ben kiadta a Judenstaat című könyvét, ami magyarul annyit tesz: A Zsidó Állam. Ez az írás az egész világon ismertté vált, sok vitát is szított a zsidók között. Ezeknek a megbeszélésére, illetve a zsidó állam lehetőségeinek megtárgyalásának céljából, 1897-ben megrendezték az első Cionista Világkongresszust.

A területre elkezdtek az Alija¹¹ program keretében vissza vándorolni a zsidók. Akkor szinte élehetetlen volt ez a terület, továbbá gyakran fegyveres támadások áldozatai lettek a bevándorlók. Ekkor Palesztina még az Angolok fennhatósága alá tartozott, 1939-ben korlátozták a bevándorlási lehetőségeket, a földvásárlások lehetőségeit. Továbbá kitűzték célnak a zsidó-arab közösen irányított Palesztinát, ami fokozta az ellentéteket. Olyannyira, hogy 1946-ban egy helyi hotel ellen elkövetett robbantás során 91 ember vesztette életét.

Ezt követően 1947-ben az ENSZ¹² közgyűlésén elfogadták a tervet, ami a területen felmerülő konfliktusokat kívánta rendezni, azonban végrehajtása már nem sikerült, az Arab Liga országainak ellenkezése miatt. Fegyveres zavargások törtek ki az ország területén, a britek pedig 1948 május 14.-én kivonultak az országból és megalapult Izrael állam. Ekkor kezdődtek el csak igazán a zsidó-arab háborúk.

Egy évvel később sikerült tűzszünetet kötniük és megegyeztek egy úgynevezett „zöld határban”. Ugyan ebben az évben Izrael az ENSZ tagja lett. Az 1949-es elnökválasztáson, 85%-os részvétel mellett, megválasztották David Ben-Guriont¹³ miniszterelnöknek és az akkori cionista világszervezet elnökét Chaim Weizmant¹⁴ elnökké választották. A menekültek folyamatosan érkeztek be az ország területére, melyet ekkor David Ben-Gurion irányított. Az állam legalapvetőbb célja, a zsidó emberek összegyűjtése volt, minden zsidónak joga van ahhoz, hogy letelepedjen az országban és állampolgárságot kapjon. Az első négy hónapban nagyjából ötvenezeren érkeztek az országba, a legtöbben a holokauszt túlélői voltak.

Az országnak pénzügyi segítségre volt szüksége, hiszen a háborúhoz és az állam építéséhez biztos anyagi háttér szükséges. Az egyesült államok nyújtott segítséget az országnak,

¹⁰ Magyar származású zsidó politikus és író, a cionizmus megteremtője.

¹¹ A zsidók bevándorlása Izraelbe.

¹² Egyesült Nemzetek Szervezete.

¹³ Izrael első miniszterelnöke.

¹⁴ Izrael első elnöke.

Ezt a támogatást lakóházak építésére, mezőgazdasági fejlesztésekre, az ásványkincsek kiaknázására, az ipar fejlesztésére, illetve az ország infrastruktúrájának fejlesztésére fordították.

Az emberek szörnyű körülmények között éltek, ennek megoldását pedig Ben-Gurion egy egyezményben látta, melyet Nyugat-Németországgal kötött, mondanom sem kell, ez heves vitákat szült a zsidó körökben. A zsidó államnak azonban már nem Németország volt a fő ellengése, sokkal inkább szomszédjai, akik folyamatos támadásokat indítottak ellenük. Az 1949-ben megkötött fegyverszünet sajnos nem tartott sokáig. Ezt a megállapodást - nem izraeli részről – folyamatosan megsértették. Nem engedték Izrael felé a hajókat a Szuezi-csatornán, továbbá a merényletek mindennapossá váltak. Ez sok halálos áldozatot jelentett és a közbéke megingását is okozta. A Sínai-félszigeten pedig katonai bázist alakított ki Egyiptom, aki Szíriával és Jordániával egy háromoldalú megállapodást írt alá, ezzel tovább nehezítve Izrael életét.

Egy nyolcnapos hadjárat után Izrael megszerezte a Gázai övezetet és a Sínai-félszigetet. Egyiptom megígérte, hogy szabad hajózást biztosít, így Izrael fokozatosan kivonult a területekről. 1967 június 5.-én kezdődött a hat napos háború. amiről később részletesebben fogok beszélni. A háború elvesztése után kezdtek el megjelenni a különböző szervezetek, melyek fegyveres úton szerettek volna fellépni a zsidóság ellen. 1972-ben a Münchener olimpia alatt, a fekete szeptember elnevezésű terrorista szervezet, túszul ejtett 11 Izraeli sportolót. A túsok kiszabadítása kudarcba fulladt és mind életüket veszítették. Később ezt az izraeli titkos szolgálat egy kivételével az összes túszejtőt felkutatta és kivégezte, a terroristát, aki megúsza Jamal Al-Gashey-nek hívták.

Ezt követte a Yom Kippuri háború, melyről részletesebben fogok beszélni a továbbiakban. Nagy lépés volt, amikor 1978-ban Anvar Szadat¹⁵ egyiptomi miniszterelnök ellátogatott Izraelbe és beszédet mondott, ugyanis ez volt az első példa arra, hogy egy arab ország elismerje Izraelt. Két évvel később a két ország békeszerződést írt alá, és Izrael nemsokkal később kivonult a Sínai-félszigetről.

A következő említésre méltó összecsapás az első intifáda¹⁶ volt, ami 1987-ben kezdődött és a zsidó hatalom elleni küzdelmet tüzték ki célul a palesztinok. Ezek a küzdelmek

¹⁵ Egyiptom harmadik elnöke 1970 és 1981 között.

¹⁶ Felkelés.

sok ember halálába kerültek a következő években. Világossá vált, hogy valamilyen szinten csillapítani kell a kialakult helyzetet, az 1992-ben megválasztott Jichák Rabin¹⁷ is ezt szeretne volna elérni. 1993 szeptember 13.-án az oslói megállapodások keretében egy elvi nyilatkozatot írt alá Izrael és a PFSZ¹⁸ amely Izrael elismerését foglalta magában, illetve ezzel, a terrorizmust szerették volna megállítani. A szóbanforgó elvi nyilatkozat, a gradualitás¹⁹ elvére épült. Ennek megfelelően, a szerződő felekre lépésről lépésre rótt kötelezettségeket, háramoltatott jogokat.

Egy évvel később Jordániával is békeszerződést írtak alá. A merényletek azonban folytatódtak és sokan Jichák Rabint okolták ezért, 1995-ben pedig egy szélsőjobboldali zsidó megölte az államfőt.

A következő állomás 1999 amikor a megválasztott miniszterelnök Ehúd Bárák²⁰ elkezdett tárgyalni az akkori Palesztin Hatóság elnökével Jasszer Arafat²¹ és az akkori amerikai elnökkel Bill Clintonnal. Sajnos ezek a tárgyalások sikertelennek bizonyultak, sőt mi több, odáig fajult a helyzet, hogy elindult a második intifáda.

2006-ban a Hezbollah²² rakéta támadást indított az ország ellen, Izrael válaszul Libanoni célpontokat bombázott, több halálos áldozata is volt ennek az eseménynek. Egy öt hetes háború tört ki, többen a második Libanoni háborúként emlegetik. 2007-ben az akkori izraeli elnök Ehud Olmert²³ és Mahmúd Abbász²⁴ palesztin elnök elkezdtek tárgyalni a békéről.

1.3 Izrael reformjai

¹⁷ Izrael miniszterelnöke 1974 és 1977 között, majd 1992 és 1995 között.

¹⁸ Palesztinai Felszabaderítási Szervezet

¹⁹ Fokozatosság.

²⁰ Izrael miniszterelnöke 1999 és 2001 között.

²¹ A Palesztin Hatóság elnöke 1969 és 2004 között.

²² Libanonból származó iszlamista politikai párt és katonai erő.

²³ Izrael miniszterelnöke 2006 és 2009 között.

²⁴ Palesztina elnöke 2005 óta.

Az 1950-es években Izraelnek kezelnie kellett a passzív kereskedelmi mérleget, mivel ennek következtében hiány keletkezett a külföldi devizákból. Korlátozásokat vezettek be, hogy ezt orvosolni tudják, csak alapvető dolgokat importáltak. Ez a 60-as években lazult és több luxustermék is szabad utat kapott, majd a 70-es években ez teljesen megszűnt. Az Európai Unióval és az Egyesült Államokkal tető alá hozott szabadkereskedelmi megállapodás is nagy lépés volt, a gazdasági stabilitás irányába. Izrael kezdetben a külföldi utazásokra költeni kívánt összegeket is korlátozta lakossági szinten. Először 100 dollárt engedélyeztek, majd 500 dollárra emelték és végül az engedélyezett összeg 3000 dollár lett. A fent említett korlátozás célja az volt, hogy az izraeli állampolgárok a pénzüket a saját hazájukban költsék el.

Izraelről elmondható, hogy a GDP-hez képest a költségvetése magas. A 90-es években tehát foglalkozni kellett a költségvetési hiány megoldásával, melyet sikeresen véghez vittek. Tíz év alatt ezt sikerült a negyedére csökkenteni, azonban az utána következő pár évben ez ismét emelkedett. 2003-ban indult egy gazdasági reformprogram, amely többek között ezt szeretne volna orvosolni.

Izrael a 90-es évek óta próbálja csökkenteni az állam szerepét a gazdaságban, továbbá több kis és nagy vállalatot privatizáltak, melyből jelentős bevételekre tettek szert. Eleinte azért alakult ki így a rendszer, mert az állam indításakor, más nem tudott magára vállalni több, a kezdetben még nem profitot termelő ágazatot. A nyolcvanas évek végén indult el ezeknek a már profitot termelő cégeknek az eladása, ezzel egyszerre erősítették a magánszektor és csökkentették az állam szerepét. Az eladásokból befolyó bevételt pedig más kezelendő problémákra lehet fordítani.

Rájöttek arra, hogy az állam tulajdonosi pozíciója lényegesen többre kerül, mint az a veszteség, amit a privatizációval el kell könyvelnie. Nem is beszélve arról, hogy immár a magán kézbe adott vállalatok, vállalkozások adófizetőként, a költségvetést kezdik el támogatni.

Természetesen a privatizációt nem mindenki nézte jó szemmel, sokan hatalmuk meggyengülésétől tartanak, mások elszalasztott, kihasználatlan lehetőséget látnak benne, természetesen ezeken a szinteken a politika erős ráhatással van ezeknek a személyeknek a véleményére. Pazarlással, gyakran korrupcióval vádolják a privatizáció támogatóit, sajnos előfordul, hogy ezek az állítások valóságok. A folyamatot felügyelő tisztségviselők is kijelentették, hogy sokszor nem a legnagyobb profit volt a szempont, hanem az adott vállalat jövőbeli lehetőségeinek a legjobb kihasználása. Ezt természetesen lehet úgy is értelmezni, hogy rengeteg pénz folyik ki így az állam kezéből, tehát érthető, hogy sok vitát szült a kérdés.

Alapvetően két módszert alkalmaztak, a vállalatok közvetlen eladását és a részvénykibocsátást. A részvénykibocsátás problémás oldala az volt, hogy az állam fenntartotta magának a többségi részvénytulajdonosi jogokat, így a deficitet továbbra is a költségvetés terhére kellett finanszírozni. Az utóbbi az izraeli tőzsde összeomlásáig remekül működött, amely 1994-ben következett be. Ebben a felállásban sok új tőkét képes szerezni az állam, anélkül, hogy teljesen kivonulna a tevékenységekből. Ezek után a közvetlen eladások kerültek előtérbe és 1984-86 között 3,6 milliárd dollár értékben adtak el húsz vállalatot.

Amit Izrael véghez vitt, azt „gazdasági csodának” szoktak emlegetni. Az első 25 évben stabilan évi 10%-os GDP növekedést tudott felmutatni. Mindezt amellest, hogy jelentős geológiai, társadalmi és katonai problémákat kellett kezelnie. Főként a tőke helyes felhasználásának, illetve a bevándorlók szervezett foglalkoztatásának köszönheti ezeket a sikereket. Gazdasága fő mozgató rugója a magas hozzá adott értéket előállító ágazatok. A legnagyobb ágazatai a fémipar, az elektronikai és orvosi technológiák gyártása, az élelmiszeripar, illetve a szolgáltatások. Továbbá híres a gyémántvágásról és a szoftverfejlesztésről is.

Az ország a 2000-es évekig megszenvedte az inflációt, azonban a pénzügyi kötelezettségek stabil értékhez kötése segítette enyhíteni ennek a hatását lakossági szinten. A gazdaság egészére nézve természetesen voltak negatív hatásai. Az infláció 1983 és 1984 között oly mértékűre nőtt, hogy az akkori elnöknek, Simon Peresnek tennie kellett valamit. A megoldást egy stabilizációs programban látták, mely keretein belül egy profi stáb foglalkozott a kialakult helyzettel. A stabilizációs program lényege, hogy a privatizáció sikeressége által az állami vállalatok veszteségét minimális mértékben finanszírozták, illetve az alapvető élelmiszerekre nyújtott, úgynevezett fogyasztói ár kiegészítést megszüntették. A közös munkával 1985-ről 1989-re 445%-ról 21%-ra esett vissza az infláció, majd 2000-ben elérték a 0%-ot is.

1.4 Külkereskedelem

Izrael gazdasága nagyban függ az exporttól, különösen a high-tech szektoroktól. Legfontosabb partnere az USA, akivel a politikai és katonai szinten is szoros az együttműködés, továbbá a legnagyobb import és export partnere. Ezenkívül fontos megemlíteni az Európai Uniót és Hong Kongot is. Az USA-nak 40%-os a részesedése Izrael

külkereskedelméből, az EU-nak 29%, míg Hong Kongnak 7%. A főbb exporttermékek közé tartoznak a drágakövek, a nemesfémek, a gépek, a vegyipari termékek és a járművek. Importtermékei is az exporthoz kapcsolódnak, hiszen a behozott árukból és a hozzá adott értékből lesz később a kivitelre szánt termék.

Izrael tagja a GATT²⁵-nak, illetve szabadkereskedelmi övezetet hozott létre az Európai Közösséggel (1975) és az Egyesült Államokkal is (1985). Ez fontos lépés volt, hiszen óriási piac nyílt meg az izraeli termelőknek, ezzel a lépéssel pedig versenybe szállhattak más országok termelőivel.

2004-ben az EU-val kötött társulási megállapodást, melyet azóta is bővíteni szeretnének, többek között ez Magyarországnak is nagy érdeke. Több területen indult közös munka más országok vállalkozóival, mely újításokat, nagyobb lefedettséget és nagyobb piac lehetőségét hordozza magában.

Izrael esetében létfontosságú a külföldi működő tőke. A legnagyobb befektetők az USA és az EU. Itt is kiemelt szerepe van a start-up vállalkozásoknak melyeket később eladnak, illetve a magas tudást igénylő hozzá adott értéket előállító ágazatoknak. 2012-ben az import értéke 77,59 milliárd dollár volt, míg az export 64,74 milliárd dollár. 2017-ben a GDP értéke 316.5 volt, az infláció 0.2%, a munkanélküliség pedig a 2010-es 8.3%-ról, hét év leforgása alatt 4.2%-ra esett.

1.5 Adórendszer

Izrael a korának az egyik legmagasabb kiszabott adókkal rendelkező országa volt az állam első évtizedében, ez érthető, hiszen az államot a nulláról kellett felépíteni. Utána ez fokozatosan javult, viszont egyedül az USA-ból és az EU-ból behozott áruk voltak vámmentesek. Ezt orvosolni kellett annak érdekében, hogy az ország gördülékenyen bekapcsolódhasson a világ gazdaságba. Ezután több adó mértékét csökkentették fokozatosan.

²⁵ Általános Vám-és Kereskedelmi egyezmény.

1.6 Magyar–izraeli kapcsolatok

A magyar–izraeli kereskedelmi kapcsolat legmeghatározóbb elemei a vegyi ipari, az elektronikai termékek, gyógyszer ipari alapanyagok, illetve a gépek és alkatrészeik. Ha csak az Izraelből behozott árukat nézzük akkor a gépek és villamossági cikkek, drágakövek, a vegyiparhoz kapcsolódó termékek, illetve a gépjárművekhez köthető termékek állnak a sor elején. A két ország között megállapodás született melyet 1991-ben hoztak tető alá, ebben a kettős adóztatás elkerüléséről és a beruházások kölcsönös védelméről egyeztek meg. Ezt követően 2006-ban jött létre a GEM²⁶, mely utat nyitott a GVB²⁷ üléseinek.

Szakértők úgy becsülik, hogy nagyjából 200–300 millió USD értékű izraeli tőke áramlik be Magyarországra évente. Az építő iparban is megtalálták a lehetőségeket és számos magyar bevásárlóközpont, lakóparkokhoz, irodaházakhoz köthetünk izraeli tőkét. A legjelentősebb izraeli befektető hazánkban a TEVA Pharmaceutical Industries Ltd²⁸, ezt követi a Nav N Go Kft. és a harmadik helyen pedig a Ness Technologies Inc.²⁹ áll. Ennek a három cégnek a tevékenységi köre is jól mutatja Izrael prioritásait (gyógyszeripar, navigációs rendszerfejlesztés, szoftverfejlesztés).

1.7 Oktatás

Izraelben már az állam megalapítása előtt elkezdődött a felsőoktatás fejlesztése. Nagyobb egyeteme például a Tel Aviv University, amit 1956-ban alapítottak, a Weizmann Institute of Science, amit 1934-ben alapítottak, illetve a Ben Gurion University of Negev, melyet 1969-ben alapítottak.

²⁶ Gazdasági Együtműködési Megállapodás.

²⁷ Gazdasági Vegyes Bizottság.

²⁸ Amerikai-izraeli gyógyszeripari cég.

²⁹ Izraeli IT cég.

Az egyetemi kutatások fontosságára is az izraeliek keltették fel a világ figyelmét. 1959-ben a Weizmann Intézet megalapította a Yeda-t³⁰, hogy a kutatásait a piacra vigye. A Yeda három év alatt, közel 200 millió dollár bevételt hozott, főként orvosi eszközök és eljárások létrehozásából.

Nemsokkal a Yeda létrehozása után, a Hebrew University megalapította a Yissumot³¹, ami más területen, de ugyan ezt a célt volt hivatott ellátni. A Yissum közel 1 milliár dollár bevételt hozott, főként biotechnológiai és mezőgazdasági fejlesztések eladásából, amiket mind az egyetemen fejlesztettek ki. Ismét érezhetjük, hogy mennyire is fontos volt, a menekültek helyesen történő kezelése, az iskoláztatásuk, illetve a foglalkoztatásuk. Szükséges volt a letelepedési rendszer kialakítása és a rokonoknak a helyzete is fontos kérdés volt. Az iskolázottság és a helyes oktatás óriási faktor abban a fejlődésben, amit Izrael véghez vitt.

³⁰ Yeda- kutatás fejlesztéssel foglalkozó izraeli cég.

³¹ Yissum- a Hebrew University of Jerusalem technológiatranszfer társasága.

2. A GAZDASÁGI CSODA ELEMEI

2.1 A gazdasági csoda elemei - A jövő elektromos

A Davos World Economic ³² Fórumon Simon Perez ³³ 2007-ben meghívta a legnagyobb autó gyártókat (GM, Ford, Chrysler), hogy izraeli elektromos autógyártásról tárgyaljanak. Ekkor azonban nem érezték ennek szükségét a válság előtt, illetve még az igény sem volt akkora ezekre a járművekre, hiszen elképzelni sem tudták, hogy mekkora piac van mögötte.

Továbbá a technológia sem volt meg hozzá, teljesen elképzelhetetlennek tartották az elektromos autók uralta jövőt. Perez mellett Shai Agassi ³⁴ volt ott ezen a találkozón Izraeli részről. Miután eladta start-upját a TopTier Softwaret 400 millió dollárért, a német óriás SAP³⁵ vállalat egyik vezetője lett. A TopTier 24 évesen alapította, majd a SAP-nál a legfiatalabb és egyben az egyetlen nem német vezető volt. Olyannyira sikeres volt, hogy a vezérigazgatói szék megszerzésére is reális esélye volt, pár éven belül. Sikerei és annak ellenére, hogy Izrael miniszterelnökével volt jelen, egy autógyártásban vezetői pozíciót elfoglaló embernek akarta megmagyarázni az autógyártás jövőjét. Ez szimplán kivitelezhetetlennek bizonyult.

Agassi már két évvel ezelőtt a fiatal vezetőknek szervezett fórumon is azt a célt tűzte ki maga elé, hogy 2030-ra olaj nélküli országot hoz létre, az emberek jólétének érdekében. Továbbá az sem elhanyagolható szempont, ebben az innovatív áttörésben, hogy a belső égésű motorok csökkenő száma, szükségszerűen vezet el az olaj nagyhatalmak hanyatlásához. Természetesen akkor is naivnak tartották ezt az elképzelést. Ő úgy gondolta, hogy ha egyetlen ország pozitív példával tud szolgálni, a világ követni fogja azt. Úgy gondolta, hogy az első lépés ehhez a belső égésű motor nélkül működő autó létrehozása.

Számos módszerrel kísérletezett a világ több részén, azonban ezek mind évtizedekbe teltek volna, így arra a következtetésre jutott, hogy az elektromos hajtást kell úgy kitalálni, hogy a mindennapi használat is reális legyen. Perez támogatta az ötletet, és felajánlotta a segítségét.

³² Ezt a találkozót a világ helyzetének javítása érdekében rendezik meg évente.

³³ Izrael kilencedik miniszterelnöke.

³⁴ Izraeli vállalkozó, a Better Place vezérigazgatója.

³⁵ Német szoftverfejlesztéssel foglalkozó cég.

Ez a segítség nem kis méretű volt, 2006 végén és 2007 elején 50 találkozót szervezett, melyeken jelen voltak a legnagyobb Izraeli vállalatok vezetői, illetve a kormány vezetői. Perez fáradhatatlanul szervezte a találkozókat, illetve megkereste a legnagyobb autó gyártókat, hogy ők mit szólnak a koncepcióhoz, ebből is látszik, elkötelezett volt az ügy mellett. A Davos találkozókön nem, hogy kizártnak tartották az ötletet, de Perez rossz színben állították be, amiért sorozatosan felveti azt. Emiatt Agassi rosszul is érezte magát, hiszen Perez a saját bőrét vitte vásárra és mindenki bolondnak nézte amikor kiállt az ügy mellett.

A következő találkozó a Renault és a Nissan vezérigazgatójával Carlos Ghosn-al³⁶ már jobb irányba haladt. Perez keményebben kiállt az ügy mellett akkori beszédében, mint eddig bárikor. Próbálta arra kihegyezni a beszédet, hogy az olaj ideje hamarosan lejár és az elektromos autó a jövő, szimplán csak a megfelelő technológia nincs meg hozzá. Természetesen az autópárhazban már fellelhetünk hasonló elemeket, mint például a hibrid autókat, illetve kis elektromos járművek is léteztek már, amiknek a hatótávolsága nem ideális. Azonban ők úgy gondolták, hogy ez a területnek, csak az előszobája. Perez és Agassi a beszéd után már várta a jól megszokott reakciót, azonban nem ez következett. Ghosn azt mondta, hogy teljesen igazuk van és a jövő elektromos. Hozzá tette, hogy van egy elképzelésük már az autóról és a motorról is.

Abban is megegyezett az álláspontjuk, hogy a hibrid koncepcióknak nincs jövőjük. Nem megoldás, inkább csak „tűzoltás”, a két rendszer vegyítése, melynek semmilyen konkrét haszna nincs. Elkezdtek megbeszélni a lehetséges gyenge pontokat, mint például a motorok ára, illetve ezeknek az autóknak a hatótávolsága. Agassin volt a sor, hogy eloszlassa ezeket a kételyeket.

Elmagyarázta, hogy ezekre az autókra hosszú távú befektetésként kell nézni. Alapvetően több pénzt ad ki érte egy vásárló, azonban ez idővel megtérül. A hatótávolságra pedig az infrastruktúra fejlesztését javasolta, melyet ma már jól láthatunk világszerte, főleg az elmúlt öt évben nagy lépéseket tettek az országok ebbe az irányba. Agassi felkért egy volt Izraeli tábornokot, aki korábban az összetett katonai logisztikák kidolgozásáért volt felelős, hogy segítsen kialakítani ezt a rendszert. Mondanom sem kell, hogy ez nem kis feladat volt, főleg, hogy a világon erre még nem volt példa, azonban a katonai tapasztalatai sokat segítettek a rendszer kidolgozásában.

³⁶ A Michelin North America, a Renault, a Nissan, és a Mitsubishi Motors vezérigazgatója volt.

Az autók árának megoldására egy példát használt, mégpedig a telefonok hűség idejét. Egy olyan rendszert képzelt el a saját cége, név szerint a Better Place³⁷ irányítása alatt, ahol létezik olyan opció, hogy a vásárló részletekben fizet az autó „motorjáért”. Ebben a felállásban a vásárló még olcsóbban hozzá juthat az elektromos autóért és a továbbiakban közel annyit törleszt, mint azt egy olaj meghajtású verzióért fizetett volna a vásárláskor. Így szinte ugyan azokkal a költségekkel megvásárolható egy zöld, a környezetet kímélő gépjármű.

Izraelt tökéletes tesztalanyának találta Agassi, első sorban a méretei miatt, továbbá azért, mert a szomszédos országokba nem lehet autóval csak úgy átutazni. Így adott, hogy kis távolságokat kell megtenni a területen. Továbbá az Izraeliek jobban felismerik a politikai hátterét az olajnak, mint mondjuk egy Európai országban, így könnyebb népszerűsíteni az új technológiát. Ezen kívül pedig ott van az Izraeliek nyitottsága és innovatív természete, ami megint csak segítheti az elektromos autók ügyét.

Az ötletelés következtében arra jutottak, hogy mivel a rendszerhez szükséges chipeket Izraelben gyártják, miért ne gyárthatnák magukat az autókat is ugyan itt? Ghosn nem látta ennek akadályát, egy kikötése volt, hogy évente legalább 50.000 autónak kell elkészülnie, mivel akkor térülne meg a beruházás, erre Peres rákontrázott és a dupláját ígérte.

A sikeres megbeszélés után, a következő dolog, ami a küldetés megvalósításához szükséges volt, az a pénz. Felmondott a SAP-nál és megalapította a Better Place-t. A fő probléma az volt, hogy a befektetők nem szívesen szálltak harcba az autó, olaj és elektromos iparral szemben, nem egy példát látunk már, hogy ezeknek az ágazatoknak a vezetői ellehetetlenítettek egy hasonló ötletet, hiszen, ha ez a technológia széles körben elterjed, az óriási kiesést jelent az olaj alapú autók gyártóinak, illetve az olaj iparnak általánosságban.

Továbbá a parkolókat és töltőállomásokat előre ki kellett helyezni, hiszen addig nem lehet értékesíteni ezeket a járműveket. Ez azt jelentette, hogy még az első autó eladása előtt, nagyjából 200 millió dollárt bele kellett fektetni egy olyan projektbe, ami nem garantálja a sikert, sőt erős szembeszéllel kell megküzdenie. Ez Idan Ofert³⁸ nem rémíszttette el, aki egyébként épp ekkor hozta létre a legnagyobb Izraeli befektetést Kínában, ugyanis a döntő

³⁷ Az elektromos autók meghajtásával foglalkozó izraeli cég.

³⁸ Izraeli üzletember.

részét megvásárolta a Chery Automobile³⁹ vállalatnak. Pár hónappal ezelőtt pedig egy olajfinomítót vásárolt, tehát értett az autóiiparhoz, sőt mi több, nagy érdeklősége volt benne. Eleinte féltek is tőle, hogy pontosan ezért a két vásárlásért nem fog nekik segíteni, azonban egy órányi tárgyalás után 130 millió dollárral és egy erős támogatóval lettek gazdagabbak. A Better Place az ötödik legnagyobb start-up lett a világon, melynek hamar híre ment.

Nagy problémának ígérkezett az akkumulátorok cseréje, többek között a Mercedes egyik szakembere is bírálta az elképzelés ezen részét. Alap esetben ez egy óriási procedúra, ami nem mellesleg veszélyes is. Agassinak és a csapatának sikerült áthidalniuk a problémát, hiszen Izraelben már megvolt hozzá a technológia, csak éppen a bombázókhöz használták.

Erről a jelenségről később részletesebben írok, a hadsereg által kifejlesztett technológiák, gyakran a hétköznapi élet módszereit támogatták, sokszor teljesen új technológiáknak adtak ihletet. Ez is mutatja, hogy Izrael fejlődését, megújulását leginkább kényszerhelyzet szülte.

Izrael esetében fontos megemlítenünk, hogy az ország vonzza a kockázati tőkét⁴⁰. Két és félszer több az egy főre eső kockázati tőkebefektetések száma, mint az Egyesült Államokban és harmincszor nagyobb, mint Európában. Ráadásul Izrael volt az egyetlen ország, mely esetében 2007-ről 2008-ra nőtt a tőkebefektetések száma, minden más országban a válság hatására ez ellenkezőképpen alakult.

Izrael gazdasági erejét a háborúk sem rengették meg. A Libanoni háború utolsó napján jobban szerepelt a tőzsdén, mint a háború első napján. Számos területen magas beosztásban dolgozó emberek méltatják Izraelt és a benne rejlő lehetőségeket. A Philips Medical⁴¹ alelnöke úgy fogalmazott, hogy Izraelben két nap alatt több lehetőséget látott, mint egy év alatt a világ bármely más területén. Személyes tapasztalatom is ez volt, amikor Izraelben jártam, mivel egy elmaradottabb országra számítottam, azonban az ott látottak felülírták ezt a képet.

³⁹ Kínai autógyártással foglalkozó cég.

⁴⁰ A kockázati tőke lényege, hogy a befektető, a nagy növekedési potenciálra tekintettel, figyelmen kívül hagyja a korlátozott tőkepiaci viszonyokat és finanszírozást ad a vállalkozások növekedési szakaszában.

⁴¹ Dán elektronikai cikkekkel foglalkozó cég.

De vajon mi lehet más ebben a nemzetben, mint a többiben? Sokan egyből rávágnák, hogy igen, a zsidó emberek okosak, felesleges ezt boncolgatni. Természetesen ez egy sztereotípiá, csak úgy, mint a „zsidó emberek gazdagok” kijelentés.

Fontos eleme a társadalomnak, hogy ez a nemzet nagyjából hetven különböző nemzetiségből áll össze, hiszen a világ számos tájáról fogadtak be menekülteket. Ez azért is érdekes, mert ezekben az embereken a zsidóságtól eltekintve, semmi közös nem volt. A nyelvük, a szokásaik a történelmük mind különböző. Ahelyett, hogy ez megosztotta volna őket, az előnyükévé kovácsolták ezt és kihasználták a sokszínűséget.

Izraelnek szinte identitást adó eleme volt mindig is, a deffenzív habitus, a katonai technológia fejlesztése soha nem állhatott meg. Nem, hogy ezt sikeresen tették, de ezek az újítások később átültethetőek voltak más iparágakba is, a mindennapi termékek modernizálására. Ez az állandó fejlődés és kutatás is nagy faktora ennek a gazdasági csodának.

Carl Schramm⁴² a Kauffman Alapítvány⁴³ elnöke úgy gondolja, hogy ha az Amerikai Egyesült Államok meg akarja tartani a vezető szerepét a gazdaságban, a vállalkozó szellem megőrzésére kell összpontosítani. Enélkül nem lesz meg a szükséges tőke a vezetős szerep megtartásához. Az izraeli vállalkozószellem képes egész iparágakat átalakítani, hatalmas mennyiségű tőkét bevonni. Ez a fejlődést óriási mértékben felgyorsítja. Szükséges még a magasan képzett szakemberek és a marketing világában jártas emberek kemény munkája, hogy ezek az ötletek meg is tudjanak valósulni. Később látni fogjuk, hogy a marketing legalább annyira fontos, mint a termék létrehozása.

Természetesen Izraelben sem minden start-up lesz sikeres, azonban az elbukott vállalkozókat újra próbálják vissza hozni a rendszerbe, hogy tapasztalataikkal más ötleteket támogassanak. A menedzsment tanácsadó Monitor Group a következőképpen fogalmazta meg ezt a rendszert: „Amikor a vállalkozók sikeresek, egész piacokat forradalmasítanak, amikor elbuknak vissza helyezik őket a rendszerbe, ezzel nyomás alatt tartva őket, mely stimulálja az egész folyamatot”.⁴⁴

⁴² Amerikai közgazdász, üzletember, az Ewing Marion Kauffman alapítvány elnöke.

⁴³ Kansas City-ben működő alapítvány melynek 501 nonprofit vállalat a tagja.

⁴⁴ Start-up nation, 26. old.

Sok szakember és politikus boncolgatja a kérdést, hogy Amerika képes lesz-e visszavenni a kezébe az irányítást és kikerül e ebből a gazdasági lyukból. A legtöbben arra jutottak, hogy az innováció lehet az egyetlen kulcs a sikerhez. Ehhez pedig a legegyszerűbb megoldás Izrael, mely pontosan az innovatív elképzelések megvalósításában jeleskedik.

2.2 A gazdasági csoda elemei - A jó és rossz emberek

A következő izraeli történet⁴⁵, jobban kihat a hétköznapjainkra, mint gondolnánk. Történt ugyan is, hogy Scott Thompson⁴⁶ a PayPal⁴⁷ elnöke, találkozóra volt hivatalos egy izraeli mérnökkel, Shvat Shakeddel⁴⁸, aki azt állította van megoldása a bankkártya csalásokra, személyazonosság lopásokra és fizetési csalásokra. Ezek jelentik a legnagyobb kockázatot ma, az online fizetések világában.

Thompson nem mondott nemet, ugyan is a Benchmark Capital⁴⁹ felkérte, hogy vizsgálja meg ezeket a megoldásokat. A Benchmark épp ekkor fektetett pénzt az eBay-be⁵⁰, ám ekkor ez még egy kis oldalnak minősült jelentéktelen árukkal. A Benchmark gondolkozott, hogy befektet Shaked cégébe, a Fraud Sciences-be⁵¹, ezért is kérték fel Thompsont a megbeszélésre, aki igencsak szkeptikus volt.

Shvat elkezdte a mondanivalóját, melynek lényege az volt, hogy meg kell különböztetni a jó és a rossz embereket az interneten, ez így természetesen elég gyermeteg elképzelésnek hangzik. Thompson ekkora majdnem otthagya a tárgyaló asztalt, ugyan is a PayPal előtt a Visa⁵²-nak dolgozott és sértőnek találta, hogy Shvat ennyire gyerekesnek állítja

⁴⁵ Start-up nation 28. old.

⁴⁶ Amerikai üzletember, a PayPal korábbi elnöke.

⁴⁷ Amerikai, online fizetéssel foglalkozó cég.

⁴⁸ Izraeli vállalkozó, korábban az izraeli hadseregben szolgált.

⁴⁹ Amerikai elektronikai cikkek gyártásával foglalkozó cég.

⁵⁰ Amerikai internetes aukciós weboldal.

⁵¹ Internetes csalások megakadályozásával foglalkozó izraeli cég.

⁵² Amerikai pénzügyi szolgáltató társaság.

be ezt a problémát, ugyan is az egyik fő feladatuk ezeknek a veszélyeknek a kiküszöbölése volt. Több tízezrek munkája csak ebből áll, erre egy fiatal izraeli előadja neki infantilis (infantilisnek tűnő) koncepcióját.

Azonban nem távozott, tovább hallgatta. Shvat elmondta neki, hogy a rossz emberek el akarják rejtetni a nyomaikat, míg akinek nincs mitől félnie nem figyel ezekre. Természetesen Thompson ettől sem ájult el, hiszen óriási háttere van az ellenőrzéseknek a bankoknál. Shvat azzal folytatta, hogy a hadseregben a terroristák online aktivitását kellett feltérképeznie, többek között a pénzmozgásokat. Azt is állította, hogy öt év alatt negyvenezer tranzakciót ellenőriztek és ezzel az eszközzel mindegyik esetben igazuk volt, 4 kivételével. Thompson nem hitt ebben továbbra sem és azt ajánlotta fel, hogy százezer tranzakció adatait fogja átküldeni Shvatnak elemzésre és miután megvannak vele, összevetik az eredményeiket.

Természetesen a terve az volt, hogy mivel öt év alatt sikerült negyvenezer tranzakciót ellenőrizni, ezzel sikerül majd elrettenteni és végre letudhatja ezt a beszélgetést. Ez egyébként nem volt unfair lépés abból a szempontból, hogy ha ezt a technológiát tényleg ekkora cégeknél szeretné alkalmazni Shvat, akkor fel kell nőnie a feladathoz. Korábban ők ezeket az elemzéseket manuálisan végezték el, itt már világossá vált, hogy automatizálni kell a rendszert. Ez azonban korántsem volt egyszerű, mivel egy teljesen új rendszert kellett létre hozni, nem csak informatikai, de a szervezés tekintetében is, továbbá tőke is szükséges hozzá.

Thompson csütörtökön adta át az adatbázist és ezzel elkönyvelte magában, hogy hosszú hónapokig nem fog Shvat felől hallani, azonban vasárnap egy emailben arról értesült, hogy elvégezték az elemzést. Hétfőn el is kezdte leellenőrizni azt, és a következő dolgok derültek ki: a Fraud Sciences pontosabb eredményeket kapott, rövidebb idő alatt egy hiányos adatbázisból, mint a PayPal csapata.

Thompson nem hitt a szemének, nem értette, hogy egy ötvenöt fős Izraeli cég, hogyan verheti meg a csapatát. Ezekután tudta, hogy a Benchmarknak jelenteni kell, hogy ezt a technológiát egyik konkurens cég kezébe sem engedhetik át. Leült az eBay vezérigazgatójával Meg Whitmannal⁵³ és közölte vele az eredményeket, természetesen ő sem akart hinni a szemének.

⁵³ Amerikai üzleti vezető, politikus.

Ez azonban egy újabb problémával szembesítette őket. Az nem volt kérdés, hogy meg kell venniük a Fraud Sciencest, azonban ezt úgy kellett tenniük, hogy Shivat ne érezze, hogy mennyire különleges dologra talált, hiszen így várhatóan az ára is az egekbe szökik majd. Azt azonban ők sem tudták, hogy a két alapító Shakes és Saar Wilf⁵⁴ nem tervezi eladni a vállalatot. Korábban mind a ketten egy Izraeli egységénél szolgáltak a 8200-nál, ők ezt a rendszert terroristák megtalálására alkalmazták, ott emberi életek forogtak kockán, itt tolvajokat kellett elkapniuk. Első körben 79 millió dollárt ajánlottak érte, azonban az Izraeli becslések alapján a cég jövőjét is figyelembe véve 200 millió dollárt ért. Végül sikerült dűlőre jutniuk és 169 millió dollárért eladták a céget.

Ezek után Thompson elutazott Izraelbe és bár eleinte félt, hiszen háborús zónának tartotta a térséget, lenyűgözte az ottani alkalmazottak viselkedése és precizitása. A beszéde alatt senki sem telefonozott, minden tekintet rá szegült, továbbá lényeges és fontos kérdések sorával rohamozták meg. Létezik egy szó erre a mentalitásra, a chutzpah, ami tulajdonképpen a kötél idegeket takarja. Az Izraeliek nem félnek megkérdőjelezni, amit a vezetőiktől, politikusaitól hallanak, mernek kérdéseket feltenni. Ezzel a jelenséggel találkozott Thompson, ami egy amerikai vagy európai vezetőnek szokatlan lehet.

Tudni kell, hogy Izraelben a legtöbb vezetőnek becenevet adnak, mely jól jellemzi az illetőt. Ez nem egy gúnynév, az adott személy előtt is lehet használni, még akár Benjamin Netanyahu előtt is, akinek a beceneve „Bibi”. Ez is jelzi, hogy nem tartanak a vezetőiktől, tisztelettudóak, de mernek cáfolni. Ennek a hozzá állásnak nagy jelentősége lesz a szakdolgozatomban, mert szerintem ez az egyik legfontosabb sajátossága az izraeli berendezkedésnek. A mentalitásukhoz hozzá tartozik még az intelligens kudarc. Aki nem kísérletezik, az nem is fog újdonságra lelni, hiszen a kísérletek része a kudarc is. Kutatások kimutatták, hogy akinek az első vállalkozása kudarcba fulladt, annak egy az öthöz az esélye, hogy a következő sikeres lesz. Izrael pontosan ezt használja ki, amikor az elbukott vállalkozókat vissza integrálja a rendszerbe.

A közel-keleten biztos, de az egész világon majdnem itt a legkönnyebb új céget alapítani. Az Izraeli emberek gyakran nyersnek tűnhetnek, hiszen gondolkodás nélkül megkérdezik bárminek az árát, az illető korát, vagy az is előfordulhat, hogy a gyereknevelésbe

⁵⁴ Izraeli vállalkozó.

szólnak bele. Ez ott teljesen hétköznapiinak számít, míg itt nem vagyunk hozzá szokva az efféle viselkedéshez.⁵⁵

Egy másik történetet is fontos megfigyelnünk, amely a high-tech világában játszódott. Michael Laor⁵⁶ aki vezető mérnök volt a Cisco⁵⁷-nál és azt a feladatot kapta, hogy hozzon létre egy kutatás-fejlesztési állomást Izraelben. Akkor is céljának tartotta a CRS-1⁵⁸ létrehozását, ami forradalmasította volna a routerek világát, nem véletlenül, hiszen miután megvalósították bekerült a Guinness rekordok közé, mint a világ leggyorsabb routere.

De ne szaladjunk ennyire előre, ez a router még csak álom volt. Egy olyan álom, amit sokan nem is megvalósíthatatlannak, inkább feleslegesnek tartottak. Történetünk a 90-es évek végén, a 2000-res évek elején játszódik, természetesen mai szemmel egészen más bele gondolni ezekbe a lehetőségekbe. A megvalósítása 500 millió dollárba és négy év fejlesztésbe került. Darabonként közel 2 millió dollárért keltek el, 2004-ben kezdték el árulni, ebben az évben hat darabot értékesítettek, de évről évre egyre többen ruháztak be erre a technológiára.

A Cisco közben megvásárolt kilenc Izraeli start-uppot, összesen 1,2 milliárd dollár értékben fektettek be az országban. Ez mind annak köszönhető, hogy Michael Laor haza szeretett volna térni, ugyan is azért kezdtek el itt terjeszkedni, mert nem akarták elengedni Laort, így megbízták az Izraeli center kiépítésével.

Fontos megfigyelni, hogy számos új technológia atyja a következő életutat járja be. Elhagyja a szülőhelyét és egy pár évre letelepszik külföldön, leginkább Európában vagy Amerikában. Ott tovább fejleszti a tudását és új módszereket, eljárásokat tanul meg. Ezeket tovább gondolja és visszatér hazájába, esetünkben Izraelbe, ahol a tapasztalatait és ötleteit felhasználva alkot valami teljesen egyedülállót. Gyakran, mint az előző példában láhattuk, annak a külföldi cég kezei alatt hozza létre az újítást, aminél külföldön dolgozott.

⁵⁵ Start-up nation 36.old.

⁵⁶ Vezető mérnök a Cisco Systems-nél.

⁵⁷ Amerikai technológiai cég.

⁵⁸ Moduláris és elosztott központi router.

2.3 A gazdasági csoda elemei - A Yom Kippuri háború és az izraeli haderő sajátosságai

1973 október 6-án, amikor a zsidóság a Yom Kippurt⁵⁹ ünnepelte – amely az egész év egyik legszentebb napja – Egyiptom és Szíria támadást indított Izrael ellen. Az egyiptomi erők órák alatt a Szezei öbölhöz értek, több száz tankkal és óriási haderővel.

Ez hat évvel a hat napos háború után történt, mely alatt csodával határos módon legyőzték az Egyiptomi, a Jordán és a Szír sereget, továbbá kiterjesztette határait, többek között a Golan-hegység és kelet-Jeruzsálem elfoglalásával. Egy ekkora vereség után mindenki biztos volt benne, hogy nem vetemednének még egy ekkora támadásra.

Izrael nem volt felkészülve erre az ütközetre, összesen három tank egység választotta el az Egyiptomi erőket Izraeltől. Pontosabban egy egység tartózkodott a fronton, melynek Amnon Reshef⁶⁰ volt a vezetője és mindössze 56 tank állt rendelkezésükre. Ezek a tankok sorra estek el, azonban ellenséges tankokat nem látott, ezért arra gondolt, hogy talán vállról indítható páncéltörő rakétákkal (RPG) szedik le az embereit. Hogy ezt elkerülje hátrébb rendelte a frontvonalat, azonban a veszteségek nem enyhültek.

A túlélők beszámolóai alapján rájött, hogy az ellenség Sagger⁶¹ rakétákat használ a tankok elpusztítására. Ez akkor még új technológiának számított, óriási veszteségeket szenvedtek emiatt. A Sagger rakéták elindításához egyetlen ember is elég volt, 3000 méteres hatótávolsága, illetve ereje messze felül múlta az RPG-t. Izrael már a háború előtt tudott

⁵⁹ A zsidó kultúra egyik legszentebb ünnepe, más néven az engesztelés napja.

⁶⁰ Volt dandártábornok az izraeli hadseregben, a Yom Kippuri háború egyik hőse.

⁶¹ A Szovjetunióban kifejlesztett vezeték nélküli távirányítású irányított páncéltörő rakétarendszer.

ezeknek a rakétáknak a létezéséről, azonban nem tették meg a szükséges lépéseket a hatástalanításukhoz, így Reshefnek és csapatának ott kellett feltalálniuk magukat.

Rájöttek, hogy ezek a rakéták relatív lassúak, ezért, ha a piros LED fény megjelent az egyik tank körül, minden egység elkezdett mozogni és véletlenszerűen a feltételezett kilövési pont felé tüzeltek. A tankok által felvert por és homok nagyon megnehezítette a rakétát irányító katonák dolgát, továbbá a vissza tűz is megzavarta őket. Később ezt a taktikát a NATO⁶² is átvette, de egészen idáig soha nem alkalmazták, a frontvonalon kellett kísérletezni.

Itt is megjelenik a mentalitás mely jellemző rájuk, nem vesztegették az időt engedély kéréssel, maguk döntöttek és cselekedtek. Tehát láthatjuk, hogy nem csak vállalati környezetben, de a katonai színtéren is megjelenik az újra tervezés és az improvizáció megfelelő használata.

A háborút végül megnyerte Izrael és újabb területeket csatolt magához, mint például Ciszjordánia, Gáza, a Sínai-félsziget és a Golan-fennsík.

Edward Luttwak⁶³ úgy gondolja⁶⁴, hogy az IDF⁶⁵ struktúrája az egyik oka a sikereknek. Felsővezetőkől kevés van, egyre nő az emberek száma ahogy haladunk lefelé a pozíciókkal, ezredesek és hadnagyok alig vannak. Már fiatal korban nagy sikereket lehet elérni a hadseregben, gyakori, hogy már huszonévesen osztagokat vezetnek, ahol egyedül kell dönteniük. Ezek a döntések emberi életetekbe kerülhetnek, tehát hatalmas következményei lehetnek. Ez azért is alakult ki így, mert kezdetben közel sem volt elegendő katonája az országnak, így egy embernek több feladatot kellett ellátnia, gyakran a saját felettese feladatait is.

Sajátos a helyzet, hiszen mindenkinek katonai szolgálatot kell teljesítenie és könnyű fiatalon karriert építeni a hadseregben. A legtöbb embernek civil munkája is van a sereg mellett. Számos emberi kapcsolat a katonaság miatt alakul ki, sokszor előfordul, hogy két teljesen más érdeklődési körű ember tesz szert egy életre szóló barátságra. A közösen átvészelt helyzetek és a bajtársi ösztön összeköti őket. Gondoljunk bele, hogy egy üzletember és egy taxisofőr a civil

⁶² 1949 óta működő katonai együttműködés.

⁶³ Román-amerikai politikus, tudós.

⁶⁴ Start-up nation 47.old.

⁶⁵ Az izraeli védelmi erők rövidítése.

életben ritkán kerül olyan helyzetbe, hogy jobban megismerjék egymást, míg ez a frontvonalon elengedhetetlen.

Mindezek mellett szinte nem számítanak a rangok, hiszen a beosztott szólni fog, ha valamit rosszul csinál a felette. Ez akkor előny, ha magasabb rangú személy ezt nem sértésnek, hanem segítségnek ítéli meg, így kisebb a hibafaktor, nagyobb az esély a jó döntésekre. A beosztottnak is segít, mert egyenlő partnerként érvényesülhetnek, felfedezhetik a bennük rejlő tehetséget. Ez mind nem azt jelenti, hogy ne engedelmessé válnának, a parancsok betartása ugyanúgy kötelező. Azonban előfordult, hogy a rangidős tiszt döntései helytelenek voltak és egy rang szerint alatta álló ember vette át az irányítást, hiszen, ha a frontvonalon egy vezető elveszíti a bizalmat, akkor a hadművelet jó eséllyel kudarca van ítéelve.

Aaron Zeevi-Farkash⁶⁶ dandártábornok, aki Romániában született arra hívja fel a figyelmet, hogy ez az állandó szkeptikus hangulat nem csupán a hadvezetésben, hanem történelmi, vallási hagyományokban is tetten érhető: elég ha a napjainkban is parázsló vitára gondolunk, a Tóra értelmezéséről. Az Izraeli hadsereg nagy előnye továbbá, hogy katonái azonosulni tudnak a céllal, mely nem más, mint az ország, az emberek, a családjuk védelme. Más típusú felhajtóerőt ad a harci kedvnek, ha a katonai fenyegetettség közvetlenül és nem közvetetten éri az országot.

2.4 A gazdasági csoda elemei - Utazási szokások és a csepegtetési öntözés

Az izraeliek utazási szokásairól is fontos ejtenem pár szót. Világszerte rengeteg izraeli turista fordul meg, sokan nem tudják, de a szállóhelyeken található élménykönyv, útikönyvek is Izraelből erednek. Mi állhat ennek a hátterében? Első sorban a katonai szolgálatot kell megemlítenünk, mely után érthető, hogy utazni vágnak az emberek. Másrészt az ország elhelyezkedése, az őt körülvevő ellenségek is megmagyarázzák, hogy miért vágnak el onnan egy időre.

A környező országok sokáig bojkottálták az izraeli árukat, termékeket, de még az alapanyagokat is. Már 1891-ben Palesztinában megtiltották a zsidóknak a letelepedést és a földvásárlást, majd az Arab Liga 1943-ban úgy döntött, hogy megtiltja a zsidó eredetű

⁶⁶ Tábornok volt az izraeli hadseregben, 2002 és 2006 között a katonai hírszerzési igazgatóság vezetője volt.

termékeket és amely vállalat ezt megszegi, ők is tiltó listára kerülnek. A legtöbb Japán és Koreai autógyártó részt vett ebben, kivéve a Subarut. Ez egy szervezett, kizárólag a zsidók ellen indított akció volt, melyre kész ügynökségeket hoztak létre. Olyannyira próbálták ellehetetleníteni a zsidóságot, hogy még a csipkerózsikát is betiltották, mivel az egyik lónak zsidó neve volt. Megbecsülni sem lehet, hogy ezek az Izrael ellen irányuló törekvések, összesen mennyi kárt okoztak, de nagyjából 100 milliárd dollárra becsülik, azonban a hátrányok és károk mellett, ebből előnye is származott az országnak.

Ebből a közegből szeretnének kiszakadni utazásaik során az Izraeliek. Továbbá ez a „bezártság” érzés is lehet az egyik oka annak, hogy a telekommunikációs eszközök világában forradalmi újításokat tudtak elérni, tehát ilyen szemszögből vehetjük előnynek is. A harmadik legnagyobb, Kínában használt közösségi média oldal, a Koolanoo⁶⁷ is Izraelből származik és még sok más Kínába települt, eredetileg Izraelből származó vállalatot találhatunk. Pontosan a közel-keleten található ellenségek és gyűlölet miatt, illetve a sok utazásnak köszönhetően találják meg, a még mások által nem felfedezett piacokat és lehetőségeket.

Erre tökéletes példa a Netafim⁶⁸ vállalat, mely csepegtető eljárással elvégzett öntözéssel foglalkozik. Simcha Blass⁶⁹ alapította a céget 1965-ben, ő maga Lengyelországban született, szolgált a seregben, majd a harmincas években Izraelben a Mekorot⁷⁰ vállalat vezető mérnökévé választották. Ez a cég is a vízzel, vízelvezetéssel foglalkozik, első feladata az volt, hogy a Jordán folyóból, illetve a Galilei tengerből eljuttassa a vizet Negev sivatagba. A már említett csepegtető eljárás alapkoncepcióját a szomszédjától vette át, aki az egyik fájánál használta ezt a technikát. Ekkor már megvolt a technológia hozzá, hogy ezt nagyban is tudják alkalmazni, egy a Negev sivatagban található kibuccal meg is állapodott, hogy ott fogják elvégezni az első kísérleteket.

Az eljárás által, nem, hogy 50%-kal nőtt a terméshozam, de ehhez 40%-kal kevesebb víz felhasználására volt szükség. Ez lett az első kibuc⁷¹, mely eladásra termelt árukat. Ezt a technológiát közel 110 országban használják ma, számos - korábban ellenséges - ország volt

⁶⁷ Izraeli fejlesztésű közösségi oldal.

⁶⁸ Öntözéssel foglalkozó Izraeli cég.

⁶⁹ Lengyel-Izraeli mérnök, a csepegtető öntözés atyja.

⁷⁰ Izrael vízellátásáért felelős cég.

⁷¹ A cionizmus eszméire épülő, kommunista jegyeket tartalmazó közösség.

kénytelen tárgyalásokat kezdeni Izraellel, csak azért, hogy hozzáférhessenek ehhez az eljáráshoz. Példának okáért ide tartozik Kazahsztán, Üzbegisztán és Azerbajdzsán, de Észak-Afrika is ide sorolható.

Vannak izraeliek, akik valamit mindenképpen vissza akarnak adni az országnak. Jon Medved⁷², 1981-ben költözött Izraelbe. Először politikai pályát tervezett, egészen addig, amíg a Rafael⁷³ egyik tanácsadója fel nem világosította, hogy az üzletemberi karrier sokkal egyszerűbb és kifizetődőbb. Apja optikai távadókkal foglalkozott Kaliforniában, így hát ő is ezeket kezdte el árulni. Később megalapította saját cégét az Israel Seed Partners⁷⁴-t, mely elérte a 260 millió dollár értéket, továbbá befektetett több cégbe is, amik később szerepeltek a NASDAQ listáján is. 2006-ban ott hagyta a Seed Partnerst és saját start-upba kezdett, a Vringo⁷⁵-ba, ami telekommunikációval foglalkozott és hamar betört a piacra.

Ezen felül büszkén és odaadással meséli az izraeli gazdaság csodáját, erősségeit és történeteit. Előadásokat és beszélgetéseket tart erről, mert fontosnak tartja ezeknek az információknak az átadását. Beszél arról a rengeteg ma már hétköznapiinak számító dologról, ami Izrael nélkül nem jöhetett volna létre, illetve specifikusan megemlíti az érintett cég riválisai közül azokat, melyek már részben kitelepültek Izraelbe.

Olyannyira az üzenet átadása az elsősorú célja, hogy sokszor még a saját cégeinek riválisait méltatja, melyek Izraelből származnak, de mint mondja, ő ilyenkor az ország érdekeit, mintsem a sajátjait tartja szem előtt. Évente nagyjából ötven előadást tart, immár több, mint egy évtizede és több mint negyven országot bejár. Így tudta kamatoztatni, a korábban politikához használt retorikai képességeit, meggyőzőképességet és tudást, az ország és egyben saját maga előnyére. Küldetésének tartja, hogy minél több emberrel megismertesse az Izraelben rejlő lehetőségeket, hiszen büszke ezekre. Ez a hozzáállás szerintem teljesen egyedülálló.

⁷² Izraeli kockázatitőke-befektető.

⁷³ Izraeli, védelmi rendszerekkel és fegyverekkel foglalkozó cég.

⁷⁴ Izraeli befektetéssel foglalkozó cég.

⁷⁵ Izraeli, telekommunikációval foglalkozó cég.

2.5 A gazdasági csoda elemei - A hiányzó láncszem és az Apollo 13 története

Az első világbéli országok közül, összesen három olyan van, amelyben tizennyolc hónapnál hosszabb a kötelező katonai szolgálat. Dél-Koreában, Szingapúrban és Izraelben, természetesen mindegyik esetében érthető, hogy miért is van erre szükség.

Szingapúr 1967-ben kezdte el a védelmének megerősítését, ugyanis az ország először a Brittektől szakadt külön (1963), mint Malajzia része, majd Malajziától vált függetlenné (1965) és koránt sem volt felhőtlen a két ázsiai ország viszonya. Az akkori védelmi miniszter Goh Keng Swee⁷⁶, meghívta a korábbi Izraeli nagykövetet, Mordechai Kidront⁷⁷, hogy segítsen neki ebben, hiszen áhítattal figyelték, hogy ott milyen hatékonysággal alakították ki a hadsereget. Indonéziától is volt tartani valója az országnak, míg északon egy kommunista felkelés is veszélyeztette őket. Válaszul az IDF alezredesétől Yehuda Golantól⁷⁸ kért segítséget Goh Chok Tong⁷⁹, az akkori miniszterelnök, aki két kézikönyvet is írt az újonnan születő hadsereg kiképzéséről, később pedig hat tiszt költözött Szingapúrba, hogy segítse a kiképzéseket.

Átvették az Izraeli mintából azt az elemet, hogy a kötelező szolgálat után, minden évben rövid időre vissza kell térni a hadsereghez egészen harminchárom éves korukig.

Amennyire könnyen átvették a katonai elemeket, a start-upok szintjén ez már kevésbé működött. Az egy főre eső valós GDP az egyik legmagasabb a világon és 8%-kal nőtt évente. Ami hiányzott a kultúrájukból, az a kockázatvállalás, szemben az izraeliekkel. Dél-Koreában is hasonló a helyzet, hiszen katonailag hasonlít Izrael rendszerére, azonban a start-upok világát

⁷⁶ Szingapúr miniszterelnöke 1973 és 1984 között.

⁷⁷ Korábbi izraeli-amerikai nagykövet.

⁷⁸ Az IDF korábbi alezredese.

⁷⁹ Szingapúr miniszterelnöke volt 1990 és 2004 között.

nem tudta olyan jól kihasználni. Laurent Haug⁸⁰ úgy gondolja, hogy Koreában a 2000-es években sok vállalkozó bukott el a buborék kipukkanása után és itt nem forgatják vissza őket ebbe a rendszerbe. Azt figyelhetjük meg, hogy bár a katonai szolgálat megegyezik, az állandó fenyegetés is jelen van, sőt még gazdaságilag is stabil lábakon állnak ezek az országok is, azonban mégis elmarad az az innovációs csoda, mint azt Izraelben megfigyelhetjük.

Gene Kranz⁸¹ története némileg választ adhat arra a kérdésre, hogy mi lehet a hiányzó láncszem? Tal Riesenfeld⁸² mesélte ezt a történetet⁸³, mely elsőre semmilyen formában nem kapcsolódik Izrael gazdaságához.

Miután osztályelsőként elvégezte a Harvardot és elvégezte az egyik legnehezebb kiképzést a hadseregben, visszautasított egy ajánlatot a Google⁸⁴-tól, hogy Izraelben alapítson céget. Még tanulmányai alatt sokat tanult az Apollo 13 esetének és a Columbia űrsikló eseteinek összehasonlításáról. Az utóbbi esetében meg kell említenünk Ilan⁸⁵ Ramont, az első Izraeli asztronautát, aki életét vesztette a küldetés során.

Az Apollo 13 balesete 1970 április 15.-én következett be, pontosabban az egyik oxigén tartály robbant fel, majd ekkor volt hallható a híres mondat: „Houston, van egy kis problémánk”. A repülést irányító személy, nem más volt, mint Gene Kranz. Óriási káosz uralkodott és egyre vészjóslóbb becsléseket kapott, a felhasználható oxigén mennyiségét illetően. Kranz azt javasolta, hogy szálljanak át egy másik modulba, mely rövid távok megtételére volt alkalmas és rendelkezett saját oxigénnel és elektromossággal. Közben összehívta az erre kiképzett csapatát, akikkel gyakorlás gyanánt, minden nap különböző problémákat oldatott meg, ebben az esetben a szükséges oxigén biztosítása volt a cél. Három nap alatt találtak megoldást a visszatérésre és az oxigén ellátásra is. Hogy mind ez, hogyan kapcsolódik Izraelhez?

80 Svéd vállalati tanácsadó.

81 Amerikai mérnök, volt vadászpilóta, a NASA volt repülési igazgatója.

82 Amerikai vállalkozó.

83 Start-up Nation 84. old.

84 Amerikai internet szolgáltatásokkal és szoftver iparral foglalkozó cég.

85 Az első izraeli asztronauta.

A Columbia baleseténél a szigetelőhab leválása, majd annak a szárnyba való beleragadása okozta a problémát. Több mérnök is jelezte ezt, de a vezetők nem vették komoly problémának, hiszen már korábban is előfordult hasonló. A mérnökök ezzel nem értettek egyet és tovább kezdeményezték, hogy álljanak le a programmal, természetesen eredménytelenül.

A vezetők nem hallgatták meg az alattuk dolgozók véleményét, főleg nem akkor, amikor egy ekkora beruházásról van szó. Riesenfeld elkötelezetten kutatta a Columbia-katasztrófát és határozottan állította, a tragédia elkerülhető lett volna. Amerika kitűzött célja az volt a töménytelen rakétaprogram révén, hogy meghódítsa a világűrbe. Ez a hidegháború történetének azon pontja, Kissinger szerint, amikor a frontvonal a világűrbe kerül.

Nixon⁸⁶ elnök is hasonlóan gondolkozott, azonban mint a Harvard professzorai rámutattak, minden egyes új információkkal szolgál és más problémákat vet fel, mindegyik egy új kísérlet. Nem szabad rutinszerűen hozzá állni.

Itt jön képbe Izrael hadserege. Riesenfeld úgy látta, hogy az Izraeli rögtönzött harcmodor tulajdonképpen ugyan erről szól, mint például, amikor 1973-ban a Sagger rakéták ellen kitalálták a stratégiát.

Nava Swersky Sofer⁸⁷ szerint két féle ember létezik. Vannak, akik „rosh gadol” mentalitásúak, mint például az Izraeliek, és vannak a „rosh katan” típusú emberek. Az első a „nagyfejű” míg a másik a „kisfejű” kifejezést takarja. A kisfejűség arra utal, hogy szigorúan a parancsokat követi, mert fél az esetleges felelősség vállalástól és a plusz munkától. Míg a nagyfejű gondolkodásmódra jellemző, hogy követik a parancsot, azonban tovább gondolják,

86 Amerikai elnök 1969 és 1974 között.

87 Izraeli előadó.

megkérdőjelezzük és a lehető legjobb módon viszik azt végbe azt. Szingapúrban az egyik probléma a „rosh katan” hozzáállás volt. Kifejezetten a szabályok, az illem és a szokások betartását tartották leginkább szem előtt. Ez igaz volt az ország vezetésére is, hiszen senki sem mert megkérdőjelezni Lee Kuan Yew⁸⁸ döntéseit és ezt ő sem várta el másoktól. Ez nem egyedi, hiszen számos példát találhatnánk még erre, azonban ez az egyik oka, amiért a gazdasági csoda elemeit, nem vehette át Szingapúr. Természetesen perdöntő jelentősége van annak, hogy például Szingapúr lakossága évtizedeken keresztül (talán még napjainkban is) mentalitásában magában hordozza a meghunyászkodó, behódoló reaktív gyarmatközösség habitusát. Izrael állam alapítói szabadságtudatos hozzáállással, az európai értékekre jellemző proaktív szemlélettel láttak hozzá országuk építéséhez.

Az Izraeli légierő pilótája, Yuval Dotan⁸⁹ is úgy gondolja, hogy a kísérletezés és az elemzés mindennek az alapja. Úgy gondolja, hogy maga a kísérlet legalább annyit ér, mint maga a harc. Náluk a hadseregnél minden nap kiértékelik és egy megbeszélés keretein belül elemzik az eredményeket, melyen a legkisebb rangú tisztól a legmagasabbakig mindenki részt vesz és hozzászól. A repülő iskolában, akik a szimulációk alatt „meghaltak” már egyébként is számíthattak következményekre, de akik átmentek, azokra is kérdések hosszú sora várakozott. Senki sem volt kíváncsi a magyarázatra, hogy miért döntött bárki rosszul, azt akarták, hogy mindenki tanuljon a hibáiból és ne ellenkezzen.

Az IDF-nél mint szinte minden megszokott katonai elem, ez is másként működik, fontos tapasztalatnak tartják ezeket, amiket tovább lehet gondolni, míg egy használható megoldás nem születik belőle. Nincsenek rákötelezve a megszokott elemekre, szabad utat kapnak a megoldás kitalálására. Ez onnan is ered, hogy az ország a megalapítása óta harckészültségben van, tehát érthető, hogy már akkor sem voltak katonai sztenderdek, amikre támaszkodni lehetett, rögtönözni kellett. Ez alatt a nyomás alatt nőtte ki magát az izraeli hadsereg, ami bármilyen esetben képes a gyors döntéshozatalra.

⁸⁸ Szingapúri miniszterelnök volt, 1959 és 1990 között.

⁸⁹ Izraeli pilóta.

2.6 A gazdasági csoda elemei - Az ország állomásai, a kibucok szerepe

Izrael gazdasági fejlődének fontos elemei mind a társadalomban fellelhető sajátosságok, illetve a katonai szolgálat által szerzett tapasztalatok, azonban ezek mit sem érnének a kormány által megszabott irányelvek nélkül.

Az első fontos állomás 1948 és 1970 között volt, amikor az egy főre eső GDP a négyszeresére, míg a népesség a háromszorosára nőtt, egy olyan időszak alatt, amikor három háborút is vívott az ország.

A második szakasz a 90-es évektől kezdődött és a mai napig tart. Ez az az időszak amikor az ország csatlakozott a világ vezetőihez sok szempontból.

Az első szakasz megfigyeléséhez vissza kell mennünk az 1880-as évekhez, amikor a mai Tel Aviv területén letelepedett egy zsidó közösség, (ezt nevezzük az első Alija-nak) magukat Yishuvnak⁹⁰ szólították. A menekülők első hulláma a második ipari forradalommal indirekt összefüggésbe hozható - erősödő - antiszemita hullám eredményeként érkezett Palesztina területére. Körülményeik elviselhetetlenek voltak és nem álltak messze a haláltól sem, hiszen áradások élelmüket és életüket is veszélyeztették. A dolgok hamarosan jobbra fordultak, az Edmond de Rothschild⁹¹ anyagi támogatást nyújtott, illetve eukaliptusz fák segítségével az áradásoknak köszönhetően felázott területeket kezelni tudták.

Az 1920-as évek alatt a négyszeresére nőtt az előállított termékek aránya, illetve a lakosság is a kétszeresére nőtt. Óriási szerepe volt a bevándorlónak a növekedésben, hiszen nem csak lakossághoz járultak hozzá, de sikerült utat törni a fejlődés irányába, az új ötletekkel és elképzelésekkel. Többek között volt egy férfi is a bevándorlók között, név szerint David

⁹⁰ Az izraeli közösség megnevezése az állam alapítása előtt.

⁹¹ Befektetésekkel foglalkozó izraeli cég.

Guren, aki később a héberesített nevével vált híressé, úgy hívták, hogy Ben Gurion⁹². Nemsokkal később már a Yishuv vezetőjévé vált, hiszen kiemelkedő képességei voltak.

Neki köszönhetjük, hogy a mai Izrael, amit már mindannyian jól ismerünk, ilyen formában létre jöhetett. Winston Churchill⁹³ úgy nevezte őt, hogy a „cionizmus⁹⁴ megszervezője”. Ez egy ezer sebből vérző és szinte lehetetlennek tűnő feladat, elképzelés volt.

Az első kérdés, amivel foglalkozni kellett, az a migránsok befogadása, akiket üldöztek, kínoztak és rettegésben tartottak már hosszú évek óta. 1939-ben Palesztina felett uralkodó Angolok új migrációs irányelveket alkalmaztak a „fehér papír” bevezetésével, mely elutasította a legtöbb bevándorlót, aki a területre akart érkezni. Ben Gurion válasza két elsőre egymásnak ellentmondó művelet volt.

Először is tizennyolcezer zsidó embert küldött vissza Európába a brit haderővel karöltve a náci ellen harcoljanak. Emellett titokban Európából Palesztinába menekített zsidó menekülteket.

Több elmélet elterjedt azzal kapcsolatban, hogy Ben Gurion szocialista beállítottságú volt. Ez nem volt alaptalan, hiszen a korszak egyik meghatározó eszméje volt, továbbá az 1917-es Orosz forradalom is nagy hatással volt rá. Ezen kívül a beérkező menekültek nagy része is szocialista rendszerekből érkezett és később ők kerültek pozíciókba. A valóságban viszont őt ez mind nem érdekelte, szimplán fel akarta építeni az államot mely menedéket nyújt a zsidóságnak, ezt pedig bármi áron véghez akarta vinni. Ő úgy gondolta, hogy egy elmélet helyessége csak a gyakorlatban való helytállás után igazolható. Fontosnak tartotta a letelepedési program véghezvitelét, melyet már akkor kulcskérdésnek tartott Izrael jövőjével kapcsolatban. Főként azért, mert a szervezett letelepítés segíthet a területek védelmében, mivel minél jobban el vannak osztva az emberek, annál több területet lehet irányítás alatt tartani. Továbbá a nagyvárosok sem népesednek túl, illetve nem lesznek katonailag sem akkora célpontok.

Ehhez azonban az infrastruktúra fejlesztésére volt szükség, hiszen senki sem maradna szívesen egy fejletlen, gyakran még az alapvető szükségleteket sem kielégítő területen.

⁹² Izrael állam alapítója, korábbi izraeli miniszterelnök.

⁹³ Angol miniszterelnök 1940 és 1945 között.

⁹⁴ Ideológia, melynek fő célja Izrael állam megalapítása eredeti helyén.

Pinchas Sapir⁹⁵, aki a 60-as és 70-es években volt pénzügyminiszter, illetve kereskedelmi miniszter különösen odafigyelt a részletekre. Külön valuta árfolyamokat tartott fenn a különböző gyárak számára és mindenhol szolgáltatták neki az információt a bevételről, illetve az eladott termékekről, még az áram felhasználásáról is. Így tényleg képen volt a gazdaság helyzetével. Sokan megemlítik, főleg mai távlatból, hogy a vezetők és politikusok mind az ország érdekeit tartották szem előtt, egyéni érdekeik a háttérbe szorultak.

Beszélnünk kell a kibucok jelentőségéről is, hiszen ezek a közösségek Izrael exportjának a 12%-át adják. Ezek a közösségek 1944-től léteznek, elvetik a magántulajdont és teljes egyenlőségre törekednek. Ma nagyjából 250 ilyen közösség létezik és tagjainak számát nyolcvanezer főre becsülik. Ezekre a kibucokra jellemző, hogy maradiak és nem nyitnak az újítások felé. Erre ékes példa, hogy az egyik vezető a negyvenes években, Abraham Herzfeld⁹⁶ nem engedélyezte az öblíthető wc-k telepítését, így a hatvanas évekig ezt mellőzniük is kellett. Továbbá jellemző rájuk a túlzott demokrácia, minden kis döntést közösen és tüzetesen áttárgyalnak.

Simon Peres elmesélte, hogy amikor ott élt, nem volt magántulajdon, olyannyira, hogy a beérkező leveleket is bárki bármikor elolvashatta. Sikerüket nagyban köszönhetik a mezőgazdasági fejlesztéseknek, melyeket gyakran ezekben a kibucokban teszteltek először. Ilyen például a Hatzerim⁹⁷, aminek kezdetektől fogva problémája volt a vízellátással. 1965-ben egy Simcha Blass nevezetű férfi előállt a már korábban említett csepegtetési öntözés technikájával, amit szintén ezekben a közösségekben teszteltek először.

Az Izraeliek a legnagyobb hátrányaikat fordítják előnnyé, mutatja ezt, hogy a kifejezetten száraz, vízhiányban szenvedő területeken is képesek bármit megtermelni. A szárazságot úgy képzeljük el, hogy az ország 95%-a közepesen száraz vagy száraz vidéknek minősül. A Negev sivatag egy részét is hasznosítják ma már termelésre, ami nagyban köszönhető a kibucokban tesztelt technológiáknak. Az országban a szennyvizek 70%-kát újra hasznosítják, ebben a statisztikában világelső. A Mashabbe Sade⁹⁸ nevű kibucban például a

⁹⁵ Volt izraeli pénzügyi és kereskedelmi miniszter.

⁹⁶ Izraeli politikus, cionista aktivista.

⁹⁷ Egy a Negev sivatagban megtalálható kibucok közül.

⁹⁸ Izraelben található kibuc.

felszín alatt talált, elsőre használhatatlannak tűnő vizeket először melegvizű halak tenyésztésére használták, majd ugyanazt a vizet az olivák öntözésére.

Hihetetlen, hogy egy sivatagból, amin szinte semmi sem termett meg, mára egy virágzó paradicsomot építettek. Yosef Weitz⁹⁹ 1932-ben lett az erdészetért felelős tisztviselő, fő feladata volt, hogy a lehetőségekhez mérten fákkal ültesse be az országot. Az egyik legnehezebb feladat a Negev sivatagban található hegyek erdősítése volt, aminek a véghezviteléhez nagyjából harminc év kellett. Egészen szürreális képet fest a négymillió fa a semmi közepén, ahol nem is jöhetett volna létre egy ilyen terület. Teljesen egyedülálló ahogyan kezelték ezeket a területeket.

Személyes utazásom során, nem akartam hinni a szememnek amikor ellátogattunk ezekbe a kibuc közösségekbe. Tisztelettudóak, s dacára annak, hogy egy rendkívül zárt közösségről beszélünk, vendégszeretetük meglepő. Csodálva néztem, hogy ami este a vacsora asztalra került, azt mind ők állították elő a zöldségtől, a húson át, a kenyérig. Ezeken a helyeken találkozhatunk a technológia és a hagyományok egy egészen elképesztő fúziójával. Életre szóló élmény volt továbbá, amikor a külön sátramból kilépve megpillantottam az eget és a csillagokat, ami úgy pompázott, mint még soha. Közben pedig bármerre néztem csak a sivatagot láttam. Ez volt az első olyan pillanat, amikor tudtam, hogy ezzel a témával és ennek a továbbadásával mindenképpen foglalkozni akarok, noha akkor még nem tudtam, hogy ennek a szakdolgozatomhoz is köze lesz.

Izrael gazdasága, 1950 és 1955 között évente átlagosan 13%-kal nőtt, de ennél sokkal fontosabb a jelenség, amit „bakugrásnak” neveznek. Az ország egy főre eső bevétele 1950-ben 25% volt, míg 1970-ben 60%, ami hihetetlen ütemű fejlődést jelent. A kormány nem ösztönözte különösebben a magánvállalkozókat, ha ezt megtette volna akkor még jelentősebb növekedést figyelhetnénk meg. Jelentős befektetéseket végeztek az utak, gyárak, az elektromosság, illetve a vízellátás tekintetében, ezek mind segítették a gyors fejlődést.

Eleinte az állam hozta létre a cégek nagy részét, majd a hatvanas évekre kerültek be igazán a képbe a magán vállalkozók, amire szükség is volt, hiszen így lehetett biztosítani a leggyorsabb fejlődési szintet. Ez azért is alakulhatott így, mivel a hatnapos háború

⁹⁹ Az 1930-as években, Izraelben, a Föld- és Erdősítési Osztály vezetője volt.

következtében megszerzett területekről gondoskodni kellett, illetve ezeknek a megvédéséről is, ami nagy költségekkel járt. A nyitás a magánszektor felé az egyetlen helyes döntésnek ígérkezett és mai távlatból ezt igazolni is tudjuk.

A Yom Kippuri háború alatt, amely 1973-ban zajlott, már nem tudta fenntartani azt a gazdasági stabilitást, mint azt a hatnapos háború alatt láthattuk. Az erőforrásokat a gazdaságból a hadseregbe összpontosították, ez káros volt sok vállalatra és az egész gazdaságra nézve is. A lakosság azonban kevésbé érezte ezt a visszaesést, hiszen az állam nem hagyta a fizetések drasztikus csökkenését, ezt az adók megemelésével próbálták egyensúlyba hozni. Emellett a bevándorlók száma is jelentősen csökkent, ami tulajdonképpen Izrael egyik hajtó rugója.

Hátráltató tényező volt még az állam túlzott beleszólása a piacba. Sokan ezt az időszakot, az elvesztegetett évtizedként is említik, hiszen, ha még meg is volt a lehetőség a fejlődésre, egyszerűen nem volt elegendő infrastruktúra ezeknek a véghezviteléhez. Az utak, televíziós csatornák és a telefonhálózat kiépítettsége sem hasonlított a mai Izraelhez. Az ország nagy részén nehéz volt beszerezni a külföldi árukat ebben az évtizedben, illetve a vámok is magasak voltak.

A hatnapos háború után ez a hanyatlás és félelem még nagyobb nyomot hagyott a társadalomban. A hadsereg, ami eddig megrendíthetetlen volt, ezer sebből vérzett, a gazdaság először hanyatlott és ráadásul a bevándorlás is megállni látszott, a hibát pedig a katonai és politikai vezetésben látták az emberek. Ezt követően számos tisztségviselőt és vezetőt leváltottak és újragondolták, hogy mik lehetnek a gyenge pontok. Sajnos az infláció sem segítette az ország helyreállítását, ugyan is 1971-ben még 13%-volt, majd ez évente egyre nőtt egészen 1984-ig, amikor elérte a 445%-os értéket. Az inflációt csak fokozta az állam döntése, hogy az indexelés segítségével próbálják csökkenteni az infláció hatását a lakosságra. Az indexelés a különböző gazdasági értékekben megfigyelt változások elemzését jelenti. Ebben az esetben a béreket, árakat, lakbéreket mind a fogyasztói árindexhez rögzítették, ez azonban csak gerjesztette a folyamatot. Az első komolynak mondható lépés 1985-ben következett be, amikor Simon Peres kihirdette a stabilizációs programot, ami az amerikai államtitkár George Shultz¹⁰⁰ és az IMF¹⁰¹ egyik közgazdásza Stanley Fischer¹⁰² által lett megtervezve. Ez a program

¹⁰⁰ Amerikai külügyminiszter, közgazdász, üzletember.

¹⁰¹ Nemzetközi Valutaalap.

¹⁰² Izraeli-amerikai közgazdász, az IMF igazgatóhelyettese 1994-től 2001-ig.

csökkentette a lakosság adósságait, segített a privatizációban és átalakította az állam szerepvállalását is. Bár nem oldotta meg egyből a gazdasági problémákat, elindította a jó irány felé az országot.

2.7 A gazdasági csoda elemei - Az izraeli repülőgépipar és a menekültek kezelése

Shlomo Molla¹⁰³ története is egyedülálló. 1984-ben hagyta el faluját, ami észak Etiópiában helyezkedett el. Az asszír és újbabiloni hódítás nyomán a Kr.e. 7-6. században érkeztek tömegesen zsidók Etiópia területére. Az ottani körülmények aligha nevezhetők emberinek, hiszen se hálózati vízrendszer, sőt még elektromosság sem állt rendelkezésükre. Emellett erősen el volt nyomva a zsidóság, hiszen az antiszemitizmus eszméje átjárta az országot. Óriási távolságot kellett megtenniük, melynek nagyrészt gyalog teljesítették. Sivatagokon, dzsungelken és banditákon keresztül kellett átjutniuk a siker érdekében. A Szudáni határon útitársai nagy részét megölték, a többieket vele együtt pedig börtönbe zárták. 91 nap után szabadulhattak, ekkora azonban váratlan fordulatot vett történetük.

Egy férfi kereste meg azzal, hogy segíthet a célja megvalósításában, sőt pont ezért van ott ő is. Másnap a férfi egy furgonba szállította be őket, amivel egy repülőhöz értek a sivatag közepén. Ők nem tudták, de ez volt a „Mózes Hadművelet” mely keretein belül több ezer Etiópiai zsidót menekítettek Izraelbe. Másnap már meg is kapták az állampolgárságot, hiszen az eszme a következő volt: a zsidóknak nincs szükségük útlevelekre.

Ezt a hadműveletet hét évvel később követte a „Solomon hadművelet”, ahol már jóval nagyobb számban, több mint tizennégyezer etiópiai zsidót menekítettek ki. Ez azért is volt lehetséges, mert a menekültek nagy része még gyerek volt, így sokkal többen elfértek a művelet során használt gépeken, mint az megszokott. Ma Molla az izraeli parlament becses tagja és büszkén meséli a történetét. Ez a menekült hullám nagy kérdéseket hordozott magával. Ezek az emberek ugyan is gyakran alul iskolázottak voltak, nincstelen életet éltek, tehát nehéz volt őket integrálni a társadalomba.

¹⁰³ Etiópiából származó izraeli politikus, az izraeli parlament második Etióp tagja.

Ha a zsidó menekültek csempészéséről van szó, meg kell említenünk Al Schwimbert¹⁰⁴ (1917-2011) és Simon Perest. Schwimmer egy repülőgép mérnök volt, aki Amerikában nőtt fel és egy közös út során döntötte el, hogy segít Peresnek megszervezni az emberek csempészését. Eleinte nem tulajdonított nagyobb jelentőséget zsidóságának, azonban ahogy hallotta a túlélők beszámolóit, egyre jobban úgy érezte, hogy segíteni akar, segítenie kell. Ötletével meg is kereste Ben Guriont, aki csapatával hónapokig fontolgatta a repülővel elvégzett csempészést.

A Brit erők visszafordították a menekülteket, akik Palesztinába érkeztek, amikor látszott, hogy hamarosan háború fog indulni a területért, hiszen a britek kivonulnak, nem haboztak tovább. Égető probléma volt, hogy az izraeli hadsereg, nem rendelkezett légi erővel, erre a megoldásra is Schwimmer lehetett a megoldás. Schwimmer tudta, hogy törvényt szeg, hiszen az amerikai állam jóváhagyása nélkül nem szállíthatott volna fegyvereket. Beszervezett több zsidó származású, amerikai pilótát is, de a részletekbe nem avatta be őket. Bár az FBI¹⁰⁵ a tervezett repülőgépek nagyrészét lefoglalta, sikerült Amerikából és Csehszlovákiából, német típusú repülőgépeket vásárolni (Messerschmidt típusú). Ezeket a gépeket használták az 1948-as függetlenségi háborúban is. Miután a háború véget ért, Schwimbert előállították a csempészésért Amerikában, melyeket végül rendezhetett pénzbüntetéssel, hiszen az alaposabb vizsgálatok után, úgy gondolták, hogy tettei semmiképp sem minősíthetők súlyos bűnnek.

Miután kötelezettségeinek eleget tett, folytatta a csempészést az Izraeli légierő számára. Harminc Mustang típusú repülőgépet szerettek volna vásárolni, amit az amerikai hadsereg inkább ki akart vonni a forgalomból és levágta a gépek szárnyait. Schwimmer felkutatta ezeket, felújította őket és öntözéshez szükséges eszközök álnéven Izraelbe szállította őket. Később Peressel karöltve kezdték el tervezni, az izraeli repülőgép ipar lehetőségeit. Azt fontolgatták, hogy a háborúkból megmaradt gépeket felújítják és modernizálják, majd azokat eladják. Az ötlettel meg is keresték Ben Guriont, aki független repülőgép ipart szeretett volna kiépíteni az országban és Schwimmer nagy meglepetésére, fel is kérte őt ennek a megvalósítására.

Ez azért volt meglepő, mert még a nyelvet sem beszélte, továbbá fenntartásai voltak, hogy nem a megfelelő emberek kerülnek a pozíciókba, hanem ismeretségi alapon lesznek

¹⁰⁴ Amerikai később izraeli mérnök, az Israel Aerospace Industries vezérigazgatója.

¹⁰⁵ A szövetségi nyomozó iroda rövidítése.

kiosztva a helyek. Amint megbizonyosodott arról, hogy nem fog bekövetkezni ez a félelme, igent mondott. Öt éven belül cége, név szerint a Bedek¹⁰⁶, a legnagyobb magán cég lett az országban. Később ezt átkeresztelték Israel Aircraft Industries¹⁰⁷-re .

Rengeteg menekült érkezett a volt Szovjetúnióból is. Ezeket az embereket a zsidóságuk miatt elnyomták, egyetlen lehetőségük az volt, ha valamilyen téren szakértővé válnak, legyen az egy foglalkozás, zene vagy sport. 1990 és 2000 között nyolcszázezer menekült érkezett az országba a volt Szovjetúnió területéről, ez számít a legnagyobb hullámnak. Fontos volt, hogy jól kezeljék ezt a menekült áradatot, hiszen később nagy jelentősége lehet az ország fejlődésének szempontjából, ha sikeresen foglalkoztatják őket. Ez természetesen nehéz volt, mert a szakképzett munkaerőt is nehéz elhelyezni, ha nincs rá igény, már a menekült hullám előtt is Izraelben volt a legmagasabb, az egy főre jutó orvosok száma.

Ezen kívül számolni kellett a nyelvi, jogi és társadalmi különbségekkel, melyeket le kellett küzdeni. Szerencsére a tech szektor ekkor kezdett el szárnyalni és megnőtt lett a kereslet a mérnökök iránt és ez sokak foglalkoztatását megoldotta. 1991-ben huszonnégy technológiai inkubátort hoztak létre, amik nemcsak a fejlesztésben, de a kész termékek eladásában és reklámozásában is segítettek. Emellett több száz céget hozott létre az állam, annak érdekében, hogy foglalkoztatni tudják ezeket az embereket. Ezek a törekvések azonban még kevésnek bizonyultak ahhoz, hogy kész ágazatokat megreformáló termékeket gyártsanak. Ha sikerült is újdonságot létre hozni, maguk a cégek nem voltak elég erősek és nagyok a feladathoz.

Sokan úgy gondolják, hogy nem is a szakképzettség és az iskolázottság a kulcsa az izraeli csodának. Sokkal inkább az itt élő emberek származása és története. Itt meg kell említenünk Shai Agassit, akiről már beszéltünk az elektromos autók és a Better Place kapcsán, hiszen az ő édesapja is egy Iraki menekült volt. A változásra való vágyakozás, a kemény munka, illetve az állam részéről a menekültek befogadása és foglalkoztatása lehet az egyik önálló jegy, aminek ezt a hatalmas gazdasági csodát köszönheti Izrael. Más országokban, mint például Amerikában, a negyvenes évek végéig számszerinti korlátozásokat szabtak ki a bevándorló zsidókra. Ez nem csak Amerikára de a legtöbb európai és Latin-Amerikai országra igaz volt, még akkor is, amikor már világossá vált a holokauszt. Még utána is Kanada volt az egyetlen ország, amely hajlandó volt a nyitásra. Ekkor egyre világosabbá vált, hogy szükség van egy

¹⁰⁶ Az izraeli légitársaság korábbi neve.

¹⁰⁷ Izrael legjelentősebb repüléssel és űrrepüléssel foglalkozó gyártója.

zsidó államra, hiszen nem volt hová menniük a zsidó menekülteknek. Az ország alapításakor kijelentették, hogy minden zsidó származású embernek joga van letelepedni az országban és semmilyen létszámbeli megkötés nincs. A zsidó származást itt az anyai ágon való öröklésre értik, vagy aki a vallás szerint megtért/áttért.

Izraellel szemben, más országokban akár évekig is eltarthat, míg valaki elnyeri az állampolgárságot, illetve nyelvi megkötései is vannak a letelepedésnek. Izraelben szinte mindenki beszél a héberén kívül egy másik nyelvet, a származásától függően. Az is eltér a megszokottól, hogy itt a bevándorlásért felelős minisztérium, nem meggátolni, illetve korlátozni szeretné a folyamatot, hanem éppen ellenkezőleg, elősegíti és támogatja azt. Fontos feladata ennek a minisztériumnak még, a héber nyelv tanulásának elősegítése, amit nagyszabású programok keretein belül próbálnak véghez vinni. Az oktatás és munka területén is minél hamarabb próbálják integrálni ezeket az embereket, szervezeten hozzák össze a munkáltatókat és a munkavállalókat az adott területen.

2.8 A gazdasági csoda elemei - A Yozma programhoz vezető út

Az Izraeli befektetések a 90-es évek elején közel sem voltak ennyire vonzóak. Háborús övezetnek gondolták és gyakran egy kalap alá vették a környező országokkal. Aki tisztában is volt a helyzettel és a lehetőségekkel, félt az újabb háborútól és az esetleges izraeli bukástól. Ez nem csak a tőke hiányát jelentette, de kapcsolatokat is sokkal nehezebb volt kialakítani, ami sokszor sokkal fontosabb volt, mint a pénz.

Még a kockázati tőkével szemben két lehetősége volt a cégeknek a forrásbevonásra. Az első, hogy az OCS-hez¹⁰⁸ (Office of the Chief Scientist) fordult támogatásért, azonban ez mind mennyiségben, mind hatékonyságban elmaradt a szükséges szinttől. Az is probléma volt, hogy a marketinghez nem értettek eléggé, főként a nyugati piacokon való eladáshoz nem.

¹⁰⁸ Izraeli kutatás-fejlesztéseket támogató hatósága.

A másik lehetőség az volt, hogy a BIRD-höz (Binational Industrial Research and Development) folyamodtak támogatásért, melynek az alapját az amerikai és az izraeli állam fizette és a két ország közötti üzleteket segítette elő. Az első két évében egyetlen projektet sem támogatott a BIRD alap, aztán Ed Mlavsky¹⁰⁹ került az elnöki székbe.

Kezdetben félt az Izraelbe költözés ötletétől, de látogatásai során neki és feleségének is elnyerte a szívét az ország. Később ő alapította meg a Gemini-t¹¹⁰, az ország első állam által alapított kockázati tőkével foglalkozó cégét. A BIRD-öt egy társkeresőhöz hasonlította, hiszen a technológiával rendelkező izraeli cégeket hozta össze az amerikai cégekkel, amik segítették eladni a termékeket. Miután átvette az alap vezetését, sokkal hatékonyabban hozta össze a két felet, ami leginkább annak köszönhető, hogy az amerikai oldal résztvevőit meg tudta nyugtatni és meg tudta értetni velük, hogy mekkora lehetőségek rejlenek Izraelben. A BIRD 250 millió dollárt költött 780 projektre, aminek köszönhetően 8 milliárd dollár értékben adtak el termékeket. Ez a folyamat az izraeli oldalnak is segített megtanulni, hogy milyen marketingre is van szükség a nyitáshoz. 1992-re a New Yorki tőzsdén található izraeli cégek 60%-a, illetve a NASDAQ listáján található cégek 75% kapott támogatást a BIRD-től.

Amikor 1991-ben létre hozták a technológiai inkubátorokat, nemsokkal később világossá vált, hogy ezek sem anyagilag sem szakmailag nem tudják kellően támogatni az induló cégeket. Szükség volt a kockázati tőkére, ehhez pedig szorosabb kapcsolatot kellett kiépíteni a külföldi befektetők piacával. Ez később az itthoni vállalkozókat is meg fogja tanítani, a helyes módszerekre.

A Yozma¹¹¹ program is ennek a megvalósítására jött létre. Ez volt a kezdet az izraeli kockázati tőkebefektetéseknek és a high-tech vállalkozószellem számára. Az elképzelés az volt, hogy létre hoznak tíz alapot 100 millió dollár értékben, melyek irányítása három részből állt.

Először is izraeli kockázati tőke befektetőkből, akik tanulás gyanánt voltak ott. Szükség volt egy külföldi kockázati tőkebefektetéssel foglalkozó cégre, illetve egy izraeli befektetéssel foglalkozó cégre vagy bankra. Ezen felül volt egy alap, ami 20 millió dollár értékben fektetett be technológiai cégekbe. Nem mellesleg a tíz alap, öt év alatt 200 millió

¹⁰⁹ A Gemini Israel Ventures alapítója, az izraeli high-tech és kockázati tőke ipar ősei közé tartozik.

¹¹⁰ Befektetésekkel foglalkozó izraeli cég.

¹¹¹ Izraeli kockázati tőkével foglalkozó szervezet, program.

dollárral bővült, illetve negyvenöt különböző alap létezik a tíz helyett. Ma 3 milliárd dollár áll rendelkezésükre és több száz céget támogatnak vele.

Eleinte 1:1,5-hez arányban zajlott a befektetés, tehát ha 12 milliót fel tudott mutatni a cég, az állam hozzá járult 8 millió dollárral, ez később 1:2-höz arányra változott. Bár így kevesebb pénzre számíhattak az államtól, volt egy előnye is. Az állam felajánlotta, hogy öt év után olcsón megvásárolhassák az állam részét a cégből, így ha sikeres volt az együttműködés, mindenki jól jár hosszú távon. Ez a hozzáállás egyedülálló volt, hiszen a vállalkozók tőkére is szert tesznek, illetve teljes egészében kivásárolhatják a többi résztvevőt a cégből, ha erre igényt tartanak.

Stanley Chais¹¹², aki pénzügyként dolgozott Kaliforniában, segítette össze szedni a Yozma alapját azzal, hogy találkozót szervezett befolyásos és tehetséges zsidó üzletemberekkel. Ezzel nem volt egyedül, hiszen többen próbálták támogatni az elképzelést, még ha a saját pénzükhöz kevés is volt erre.

Az egyik alapról részletesebben is beszélnünk kell, ennek a neve a Gemini Israel Funds, melyet az Advent¹¹³ cégesoport támogattott. 1992.-ban 1 millió dollárral támogatták az Ornet Data Communications¹¹⁴ nevű izraeli céget. A két vezető a már korábban említett Ed Mlavsky és Yossi Sela¹¹⁵ voltak. A tapasztalat hiányát úgy próbálták orvosolni, hogy kinevezték Meir Burstint¹¹⁶ elnöknek. Meirnek óriási tapasztalata volt az üzleti életben és a technológia világában egyaránt. Az első részlet felhasználása után azonban át kellett vennie az ideiglenes vezérigazgató szerepét Ednek és Yossinak. Nagy előrelépés volt továbbá az, hogy sikerült befektetőként megszerezni a Walden¹¹⁷ kockázati tőke befektető céget.

Sok befektetés igen hamar meghozta a hozzájuk fűzött reményeket és kezdett körvonalazódni, hogy ez a kis lökés óriási eredményeket hozhat a jövőben. Többek között a már korábban említett Israel Seed Partners nevű cég, melyet Jon Medved alapított, szintén

¹¹² Amerikai befektetési tanácsadó.

¹¹³ Kivásárlással foglalkozó magántőke-társaság.

¹¹⁴ Izraeli high-tech cég, amely létre hozta a LAN kábelt.

¹¹⁵ Kockázati tőkebefektetéssel foglalkozó izraeli üzletember.

¹¹⁶ High-tech technológiával foglalkozó izraeli vállalkozó, az Ornet egyik alapítója.

¹¹⁷ Amerikai kockázati tőke befektető cég.

igénybe akarta venni a Yozma által felkínált támogatást. A terület, amelyre fel kívánta venni a támogatást, kockázatosabbnak bizonyult, így 1:1-hez arányú megállapodást ajánlottak fel neki. Sajnos ez az üzlet sosem jött létre, azonban ekkor már nem is volt erre akkora szükség, hiszen az Egyesült Államokban felfigyeltek Izraelre és a benne rejlő lehetőségekre. Nem sokkal később Jon is megkapta a szükséges anyagi támogatást, amire szüksége volt.

A Yozma sikerei és teljesen egyedülálló rendszerének híre bejárta a világot és számos ország szeretne volna megtudni ennek a titoknak a nyitját. Több állam le is akarta másolni ezt, azonban nem tudott annyira hatékonyan és természetesen működni, mint a Yozma. Ennek a gazdasági fellendülésnek, amit a 90-es évek alatt tapasztalhattunk, a 2000-es évek némileg véget vetett, köszönhetően a technológiai buborék kipukkadásának, illetve a terrorhullámnak is. Ebben az időszakban némileg visszaesett az ország vezető szerepe a kockázati tőke szempontjából.

Az országnak volt egy nagy hiányossága is, amire a 2000-es évek alatt próbáltak megoldást találni. Az állam szabályozásai, illetve az adórendszer rendben voltak, azonban a kockázati tőkén kívül nem volt megfelelően kiépítve a befektetés piaca. A teljesítménydíjak világa nem is létezett. A teljesítménydíjakat a pozitív hozam elérése érdekében fizetik a befektetési menedzsernek. Alapvetően kapnak átalánykezelési díjat, ami a kezelt összeg 1-2 százalékát teszi ki, amíg a teljesítménydíjak akár az összeg 20%-át is elérhetik. Egészen 2005-ig illegális volt teljesítménydíjakat kiszabni.

Benjamin Netanyahu¹¹⁸ többek között ezt is orvosolni próbálta. Az adók, illetve bérek átgondolása mellett a teljesítménydíjak kérdését is megreformálta. Ezt mind olyan finomsággal és hozzáértéssel tette, hogy még ma is a csodájára járnak, azonban akkor nagy felháborodást váltott ki a szakszervezeteknél. Ezek csillapodni kezdtek, amint látszott a gazdaság fejlődése és a kérdéses területek fellendülése.

2.9 A gazdasági csoda elemei - Az árulás és az új szövetséges

Az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti verseny mind a két résztvevőt ösztönözte és fejlődésre kényszerítette, elég, ha most csak az ürért folytatott harcra gondolunk. Izrael

¹¹⁸ Izraeli miniszterelnök 1996 és 1999 között, illetve 2009-től napjainkig.

esetében is megfigyelhetünk egy hasonló történetet. A hatnapos háború után, Franciaország akkori elnöke Scharles de Gaulle¹¹⁹ megegyezett Izraellel több katonai jármű és felszerelések eladásában, illetve egy közös nukleáris kutatócsoport létrehozásában. A probléma csak az volt, hogy 1950-ben az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország megegyezett, hogy korlátozni fogják a közel-keletre szállított fegyvereket.

Izraelnek sokkal könnyebb lett volna megvásárolni ezeket, mint elő állítani, hiszen nem volt megfelelő felszereltségük erre. Ugyanakkor kisebb gyárak működtek, ahol leginkább Amerikából becsempészet fegyvereket alakítottak át. Maga David Ben Gurion indított követeket, hogy fegyvereket szerezzenek a világ valamennyi tájáról. Ez a helyzet akkor változott meg igazán, amikor a Szovjetunió nem foglalkozva a megállapodással, negyed millió dollár értékben szállított fegyvereket Egyiptomnak. A franciák elnöke, ekkor érezte úgy, hogy neki is lépnie kell. Ez nem is jöhetett volna jobban Izrael számára.

Amikor Egyiptom államosította a Szuezi csatornát, a francia-izraeli kapcsolatok erősebbek lettek, mint valaha, hiszen ez fontos szállítási útvonal volt számukra. Az IDF biztosította számukra a zavartalan szállítást, a fegyverekért cserébe. Ahogy egyre több közös sikert értek el, úgy nőttek a feladatok, illetve a leszállított fegyverek száma, történetesen 1970-ig száz AMX-13-as típusú repülőgépet ígértek nekik.

A csavar itt következik, hiszen 1967 június 2.-án, három nappal az Egyiptom és Szíria ellen tervezett támadás előtt, a francia elnök visszakozott. Arra hivatkozott, hogy nem támogatják a területen zajló háborúkat semmilyen módon. A háttérben természetesen az állt, hogy Franciaország érdeke az volt, hogy kibéküljenek az arab országokkal, tehát nem volt érdeke Izrael támogatása. Ezt természetesen rengetegen nem nézték jó szemmel, többek között Franciaországban sem.

de Gaulle leváltása után sem lett jobb a helyzet, 1969-ben Georges Pompidou¹²⁰ került a helyére. Az eredetileg Izraelnek szánt kétszáz AMX¹²¹ vadászgépet Izrael egyik legnagyobb ellensége kapta meg Szíria, sőt emellett még számos más járművet is megkaptak, amit Izrael már kifizetett. Izrael ezután elkezdte gyűjteni a különböző gépekhez szükséges tervrajzokat,

¹¹⁹ Franciaország miniszterelnöke 1959 és 1969 között.

¹²⁰ Franciaország miniszterelnöke 1969 és 1974 között.

¹²¹ Brazil-Olasz fejlesztésű vadászgép.

hogy ők is gyártani tudják azokat, továbbá a fegyverek és járművek csempészése is újra elkezdődött. Ez természetesen nem tudta pótolni a korábbi szállítmányokat, így igen csak kiszolgáltatott helyzetbe került az ország.

Az Egyesült Államok már a hatnapos háború előtt árult fegyvereket Izraelnek és most itt volt a lehetőség, hogy átvegye Franciaország helyét, azonban ez a tapasztalat arra ösztökélte az ország vezetőit, hogy ne függjenek ismét egy másik országtól. Eldöntötték, hogy igen is szükség van a saját hadi iparra. Bár ezt sok ország nem tudta sikeresen kivitelezni, Izraelben a hetvenes években már saját gyártású fegyverek és járművek jelentek meg.

Az egyik legsikeresebb termék a Lavi¹²² vadászrepülőgép volt, amihez amerikai meghajtást használtak és közösen fejlesztették tovább, meg akarták reformálni ezzel a modellel a piacot. Pár modellt le is tudtak gyártani belőle, de később 1987.-ben törölték a programot, annak ellenére is, hogy milliárdokat öltek bele a projektbe. A mai napig vitatkoznak azon, hogy jó ötlet volt e a projekt ezen szakaszában feladni. A programnak így is voltak előnyei mind pszichésen, mind fejlődés szempontjából, hiszen a Lavi programban felhasznált technológiát a saját szatellitjük kilövéséhez használták, melyre 1988-ban került sor és Ofeq-1 volt a neve.

Innen tekintve a francia árulás és bojkott, segített Izraelnek saját hadi ipart kiépíteni, továbbá szorosabb kapcsolatokat ápolni az Egyesült Államokkal.

Ma az egyik legfontosabb katonai fejlesztés az ország életében, a „Vaskupola”¹²³, ami az izraeli légvédelmi rendszer alapja. Ezt a technológiát az Egyesült Államok segítségével fejlesztették ki. Sokáig csak az óvóhelyeket vehették igénybe a polgárok a bombázások alatt. Leginkább Kasszám¹²⁴-rakéták és Katyusa¹²⁵ rakéták ellen kellett védekezniük, amik nem túl pontosak és elég olcsó technológiának számítottak. A vaskupolát a Rafael fegyvergyártó cég hozta létre és három fő részből áll.

Az első a radarrendszer, ami felismeri az ellenséges rakétákat. A második az irányítóközpont, ahol bemérik az érkező tölteteket és kiszámítja a semlegesítéshez szükséges röppályát. A harmadik pedig az indító állomás, ahonnan maga a hatástalanítás céljából kilőtt

¹²² Izraeli fejlesztésű vadászgép.

¹²³ Izraeli fejlesztésű védelmi rendszer.

¹²⁴ Főként a Palesztinok által használt, olcsó rakéta.

¹²⁵ A Szovjetek által fejlesztett rakéta-sorozat lövő.

töltet indul. A rendszer könnyen mozgatható és szinte bármilyen szögben képes tüzelni. Nagyjából 150 négyzetkilométernyi területet tud ellenőrizni és megvédeni.

A rendszer elemeinek döntő részét izraeli cégek fejlesztették és gyártották. A kilőtt „Tamir”¹²⁶ rakéták annyira titkosak, hogy sem a pontos összeállítását, sem a tervezőjét nem ismerni. Ezek a rakéták folyamatosan követik az ellenséges töltetet, a hangsebesség többszörösével is képesek repülni. A cél az, hogy a legmagasabb ponton semmisítse meg az ellenség támadását, hogy a felszínen a kár a lehető legkisebb legyen.

A rendszert 2011 óta használják és fejlesztése az első körben, nagyjából 230 millió dollárt használtak fel, melynek egy részét az Amerikai Egyesült Államok finanszírozta. Amerika cserébe, a technológia amerikai gyártását kérte. A rendszer rendkívül hatékony, azonban költséges, egyetlen löveg 45.000 dollárba kerül.

Az Izraeli pilóta Yuval Dotan¹²⁷, a következőképpen fogalmazta meg az izraeli légierőt: „Ha a legtöbb légierőt egy Formula 1-es versenyautóhoz hasonlítjuk, akkor Izrael légierője egy Jeep, ami rengeteg eszközzel van felszerelve. Lehet, hogy egy versenypályán mindig a Formula 1-es versenyautó nyerne, de itt más a terep, a versenyautók egyszerűen nem működnének itt”. Példának tökéletes megfigyelnünk egy légi csapás menetét. Az amerikai rendszerben négy hullámból áll a művelet.

Először is egy hullám megtisztítja a légteret az ellenséges gépektől, ezt követően a földi légvédelmi berendezéseket iktatják ki, ezután tanker repülőgépek és radarral ellátott gépek következnek, majd végezetül a csapást mérő hullám. Izrael bár forrásait tekintve meg tudná ezt valósítani, természetük, illetve helyzetük nem engedi azt. Ehhez a művelethez hihetetlen pontosság és fegyelem szükséges. Az izraeli rendszerben, minden egyes gép el van látva a bombázáshoz és más gépek kiiktatásához szükséges rakétákkal, hiszen a rögtönzés alapvető eleme a hadseregnek. Így ha egy elem ki is esik a hadművelet során, más át tudja venni a helyét és így sokkal rugalmasabbak a feladat elvégzése közben.

Ez alaposabb felkészülést is kíván, hiszen pontosan tudnia kell, hogy mit kell tennie, abban az esetben, ha más helyét veszi át a feladat elvégzésében. Ez a mentalitás a hétköznapiakban is megjelenik, ugyan is sokszor egy adott területen posztól függetlenül el

¹²⁶ Izraeli fejlesztésű rakétahatástalanító löveg.

¹²⁷ Az izraeli légierőben szolgáló pilóta.

tudják végezni egymás feladatát a munkavállalók, ezzel gyorsítva és leegyszerűsítve a folyamatokat.

Ezt a jelenséget angolul „mashup”-nak nevezik, ami eredetileg két vagy több dolognak az ötvözését jelentette. Ez igaz az ország fejlesztéseire is, hiszen számos területen használnak például eredetileg a katonaságnak kifejlesztett eszközöket, amiket ötvöztek az adott terület technológiájával. Leginkább az egészségügyi és biotechnikával foglalkozó ágazatokban jellemző ez az ötvözés.

Példának okáért, Gariel Iddan¹²⁸, aki rakétatudósként dolgozott, a rakéták „szeme”-ként ismert technológiát használta, hogy miniatűr kamerák segítségével tudjanak képeket készíteni az emberi test belsejében. Pontosabban ez az egész berendezés nem volt nagyobb, mint egy hétköznapi pirula, amit lenyelünk. Célját sikerült megvalósítania a sok negatív visszhang ellenére is és 2007-re közel hétszáz ezer ilyen kamerát értékesített. Hihetetlen újításnak számított az orvoslásban, hiszen kevesebb fájdalommal több mindent tudtak kideríteni rövidebb idő alatt.

Hasonló példa az Aespironics¹²⁹ által kifejlesztett inhalálókészülék, ami nem nagyobb egy bankkártyánál, ezen felül egy légzéssel működtetett turbina is elhelyezkedik benne. Ezeknél a készülékeknél fontos, hogy megfelelő mennyiségű hatóanyag kerüljön a beteg tüdőjébe egy inhalálás alatt. Ebben a készülékben található egy propeller, amit maga a légzés hajt, továbbá van benne egy háló, ami a propeller bekapcsolásakor elegendő hatóanyagot enged a levegőbe, így csak akkor használja azt, amikor tényleg szükséges, illetve pontosan akkora adagot, mint arra szükség van. Ennek a megvalósításához számos mérnök segítségét igénybe vették, akik korábban repülőgépek turbinájával foglalkoztak. Itt látszik, hogy mekkora előnye van a hadseregben szerzett tapasztalatoknak, illetve a mentalitásnak, ami az egész nemzetet átjárja. Több ötlet, illetve eljárás kombinálása hozhatja el azt a megoldást, amit lehet, hogy egyébként senki sem vett volna számításba. Ma ezek a fejlesztések millióknak segítenek a könnyebb és egészségesebb élet elérésében.

¹²⁸ Izraeli elektro-optikai mérnök.

¹²⁹ Izraeli orvosi eszközök fejlesztésével foglalkozó cég.

Fontos beszélni az Erel Margalit¹³⁰ által alapított Jerusalem Venture Partners¹³¹ (JVP) nevű cégről, ami a start-upok segítségét tűzte ki céljául. 1944-ben kezdte el tevékenységét és számos céget segített a kezdetektől fogva, amik később megtöbbszörözték értéküket, illetve több példa is akad, amikor ezek a cégek felkerültek a NASDAQ listájára is. Az egyik legnagyobb üzletük a Chromatis Networks¹³² volt, amit 4,5 milliárd dollárért adtak el. Margalit 2007-ben szerepelt a Forbes Midas listáján¹³³ is, a hatvankilencedik helyet tudhatta magáénak. Emellett számos más programot is támogat, többek között a művészetek világában is, kifejezett figyelmet fordítva a filmekre és animációkra.

Szeretett volna Jeruzsálemben kialakítani egy filmes közösséget. Fontos megfigyelnünk, hogy azokon a területeken, ahol leginkább egy iparágra összpontosítják az erőforrásokat, ahol a város kialakítása és az emberek berendezkedése is egy célt szolgál, ott sokkal nagyobb ütemben fog fejlődni az adott iparág. Ha a mozi világában szeretnénk maradni, megfigyelhetjük például Hollywoodot. Ha a tőzsdéhez szeretnénk példát találni, akkor a New York-i Wall Street a tökéletes példa. Az emberek hétköznapijai is ekörül forognak, ezzel találkozhatnak mindenhol. Az ott lakóknak fontos érezniük, hogy fontos részét képezik ők is ennek a folyamatnak, így közös célként élük meg az egészet.

Ha megfigyeljük Izraelt, ezt a jelenséget gyakran tapasztalhatjuk. Ezeket a gyűjtőpontokat kialakítani még viszonylag egyszerű azonban fenntartani annál nehezebb. Az árral könnyen be lehet csalogatni a résztvevőket, viszont ezt felismerve más országok vagy akár városok is ezzel fognak próbálkozni. Ezeknek a közösségeknek a kulcsa az összetartozás, a sors, a nap mint nap előforduló problémák, melyekkel mindannyian találkozhatnak. Ha kialakul ez a közösségérzet, nem csak lakossági de vállalati szinten is, sokkal könnyebb megtartani a résztvevőket.

¹³⁰ Izraeli high-tech vállalkozó, a Jerusalem Venture Partners egyik alapítója.

¹³¹ Izraeli kockázati tőkével foglalkozó társaság.

¹³² Izraeli cég, amely az új generációs szállítási megoldásokkal foglalkozik.

¹³³ Az adott évben a 100 legsikeresebb kockázati tőkével foglalkozó üzletemberét gyűjti össze.

Egykor az ICQ¹³⁴ volt a világ vezető és első online chat felülete, mely szintén Izraelből indult. Yossi Vardi¹³⁵ alapította 1996-ban. Egyetlen év alatt közel egymillió felhasználója lett, ez akkor óriási számnak minősült, hiszen nagyjából az amerikaiak egynegyede rendelkezett internet hozzáféréssel. Tíz hónappal később ez a szám felugrott húsz millió felhasználóra, majd 1999 végére elérte az ötven milliót.

1998-ban riválisuk az AOL¹³⁶ megvásárolta a céget 407 millió dollárért. Ez az üzlet rengeteg izraeli vállalkozót ösztönzött, továbbá az egész nemzetet büszkeséggel töltötte el, hogy az izraeli chat felület megverte az amerikaiat. Vardi elkezdett befektetni izraeli, internettel foglalkozó startupokba, mert hitte, hogy ebben az országban képesek újat létre hozni ezen a területen is. Szinte feladatának érezte, hogy ösztönözze a vállalkozókat és a saját vagyonából fektetett be ezekbe a cégekbe.

„Több mint egy évszázada J.P. Morgan¹³⁷, majdnem egyedül stabilizálta az Amerikai Egyesült Államok gazdaságát az 1907-es pánik alatt, ugyanis nem létezett még a központi bankrendszer. Nem csak a saját pénzét áldozta erre a célra, de megszervezte és ösztönözte az egész közösséget a segítségnyújtásra”. Bár ehhez képest Vardi segítségnyújtása nem tűnik nagy tetteknek, mégis nagy szerepe volt, az internethez köthető izraeli startupok virágzásában.

A 2008-as TechCrunch¹³⁸ konferencián, ahol az 51 legígéretesebb startupot választották ki, az 51-ből 7 izraeli cég volt és ebből több is kapott támogatást Varditól. A konferencia vezetője Michael Arrington¹³⁹ úgy véli, Yossi Vardi megérdemelne egy szobrot magának Izraelben.

James Collins¹⁴⁰ amerikai üzletember szerint, a legfontosabb egy alapvető cél kitűzése, bármibe is kezdjünk. Izraelnek is van egy kifejezetten fontos célja, biztonságot nyújtani az összes zsidó embernek. Ez a mentalitás, mely átjárja az izraeli hétköznapiakat és az

¹³⁴ Izraeli fejlesztésű chat felület, melyet 1996-ban indítottak el.

¹³⁵ Izraeli vállalkozó, aki több mint 85 cég létrehozásában segédkezett.

¹³⁶ Amerikai weboldal, mely kommunikációval és online játékokkal foglalkozik.

¹³⁷ Amerikai bankár.

¹³⁸ Egy high-tech technológiákkal foglalkozó konferencia.

¹³⁹ Amerikai üzletember, a TechCrunch egyik alapítója.

¹⁴⁰ Amerikai kutató, előadó.

emberek gondolkodásmódját, lehet az egyik oka annak, hogy miért is segített Yossi Vardi kezdő cégeknek, természetesen a tényről eltekintve, hogy kiváló érzéke van az üzlethez.

2.9.1 A gazdasági csoda elemei - A fenntarthatóság

Feltehetjük a kérdést, hogy ez az állapot meddig és miként tartható fent? Számos olyan esemény történt, ami elengedhetetlen volt a gazdasági csoda létrejöttéhez. Ha megfigyeljük, Izrael gazdasága esetenként visszaesett ugyan, például 2000 és 2004 között, azonban mindig talpra tud állni. Mint már korábban említettem, a 2008-as válság sem okozott nagy károkat az országnak.

Amikor a kockázati tőke buborék kipukkadt 2000-ben, természetesen az országban drasztikusan csökkentek a befektetések, azonban az ország piaci részesedése megduplázódott a következő években. A 2000-res években elinduló gazdasági visszaesés, nagyban kihatott a bankrendszerekre is világszerte, az alól kivételt képez Izrael és Kanada. Izrael a 80-as években bevezetett reformok miatt vészelhette át ennyire simán ezt az időszakot.

Simon Peres úgy gondolja, hogy az ország egyik legfontosabb előnye, a mezőgazdasági fejlesztés. Ő és mentora David Ben-Gurion is úgy gondolták, hogy a technológia és a fejlődés a jövő. Ahogy Ben-Gurion fogalmazott: „a seregben nem elég, ha napra kész vagy, a holnapra is készen kell állnod”. Ez a kimeríthetetlen szomjúság a technológiai fejlődés iránt, a kemény munka és a találékonyság közösen eredményezhette azt, amit ez az ország el tudott érni.

Ha megfigyeljük Peres és Schwimmer álmát az izraeli repülőgép iparról, vagy a Diamona¹⁴¹-ban létrehozott atom reaktort, mind a két elképzelést lehetetlennek, néhányan egyenesen felháborítóknak tartottak. Ezeknek az elképzeléseknek a létrehozásához, ekkora ellenszélben, óriási akaraterő, jó meggyőző képesség kellett, továbbá nyitottság az új ötletekre.

2005-re Izrael a tizedik helyet foglalta el, ha a nukleáris szabadalmakat tekintjük. Fontosnak tartották, hogy ne csak a katonai erőbe – mint például a katonák létszáma, fegyverek,

¹⁴¹ Izraeli város.

illetve járművek- fektessenek pénzt, hanem a katonai technológiák fejlesztésébe is. Ezt akkor sokan nem nézték jó szemmel a vezetők közül, azonban ma már látjuk ennek a jelentőségét. A kutatás-fejlesztésbe befektetett pénz nem csak Izrael érdeke, hiszen ezek a fejlesztések később világszerte elterjedtek, tehát az egész emberiség profitálhat belőle. Ha csak a katonaságot nézzük, szinte nincs olyan fegyver, jármű vagy technológia, amin ne változtattak volna legalább egy picit.

3. SZEMÉLYES VÉLEMÉNY:

Izrael az alapítása óta ismeretlen utakon jár. Nem volt példa még hasonló jelenségre, elég, ha csak az állam alapításának a körülményeit nézzük. Mind az ország, mind a benne élő emberek szörnyű dolgokon mentek keresztül, hiszen az ország a világ minden tájáról fogadta be a zsidó menekülteket, ugyan akkor maga az ország is nehéz helyzetben volt szomszédjai miatt.

De itt Izraelben. már együtt vehették fel a harcot ellenségeik ellen. Ez a közös sors és érdek kovácsolta össze a külön személyeket egy nemzetiséggé, ez az üldöztetés és félelem motiválta őket a fejlődésre és újjátásra. A sok különböző tapasztalat, élmény, származás és világnézet lehet az egyik oka, amiért ilyen könnyen állnak elő új elképzelésekkel, illetve ez lehet az oka annak is, hogy nem félnek belevágni valami ismeretlenbe. Természetesen ez így önmagában nem lett volna elegendő. Az alapítástól jól kellett kezelni a bevándorlókat és az ország földrajzi szempontból megfigyelhető hátrányait is kezelni kellett.

A bevándorlók helyes foglalkoztatása, iskoláztatása véleményem szerint az egyik legfontosabb kulcsa az ország sikerének. Fontos volt elérni, hogy ezek az emberek egy közös nemzetként gondoljanak magukra, annak ellenére, hogy gyakran semmilyen közös sem volt bennük. Más országból jöttek, más nyelvet beszéltek, más szokásaik voltak, azonban a sorsuk és érzéseik megegyeztek. Szerettek volna tartozni valahova és szerették volna biztonságban érezni magukat a sok üldöztetés után, amit a háborúk alatt el kellett szenvedniük.

Izrael esetében ez a bevándorlás eltért a megszokottól, hiszen ide szinte mindenki bevándorlóként érkezett. Nem problémaként tekintettek rá, hanem lehetőséget láttak benne. Ezért is segítették ezt a folyamatot, mint láttuk gyakran szó szerint becsempészték az embereket, a jól megszokott ravaszsággal és vakmerőséggel, ami jellemzi az izraelieket. Képzeljük el azt az élethelyzetet, hogy a saját hazánkból kell menekülnünk, a rettegés és félelem szerves részét képezi mindennapjainknak. Aztán a következő pillanatban, idegen emberek segítenek új otthont találni és mind ezt nem önös érdekekből teszik.

Ez is fontos eleme az ország történetének, az odaadás és önzetlenség, amit a bevándorlásnál vagy akár Yossi Vardi befektetéseinél is megfigyelhettünk. Jon Medved, aki előadásaival népszerűsíti Izraelt, szerintem a tökéletes példa arra, hogy mennyire jól működik az ottani rendszer. A vállalkozók érzik, hogy fontos részei a gazdaságnak és a kormánytól kapott támogatást, mind anyagi, mint lehetőségek szintjén, szeretnék kihasználni, viszonzni.

Szeretnék eljutni egyszer egy ilyen előadásra, hiszen első kézből hallhatnám egy tapasztalt izraeli vállalkozó élményeit és tanácsait. Én úgy gondolom, hogy Yossi Vardi is hasonló indíttatásból kezdett el anyagilag támogatni cégeket, hiszen tudta, hogy mekkora jelentősége van ennek a kezdeti szakaszban. Úgy gondolhatta, hogy ha más nem, akkor ő segíteni fog, hiszen ez nem csak a vállalkozók, de az ország érdeke is.

Ha már az önzetlenségnél tartunk, érdemes megfigyelnünk, hogy ez a kis ország mennyi mindent adott a nagyvilágnak. Az orvoslás és számítógépek világában olyan forradalmi újításokat hoztak létre, ami egész piacokat változtatott meg véglegesen, de mondhatnánk az elektromos autó megvalósítását is. Biztos vagyok benne, hogy már Shai Agassi előtt is sokan elgondolkoztak ezen, azonban féltek az úttól, ami ezzel járt. A Better Place történetében fontos megfigyelnünk, hogy egy olyan tervbe vágta bele, aminek megvalósítása már sok emberben felmerülhetett Agassi előtt is, azonban nem mertek szembe menni a nagyvállalatok érdekeivel. Ez tényleg öngyilkosságnak tűnhetett, hiszen óriási összegekről beszélhetünk mind az autó, mind az olaj ipar esetében. Természetesen szükség volt Simon Perez kapcsolataira és támogatására, de Agassi volt az, akinek bizonyítania kellett az elképzelés lehetőségeit. A felmerülő problémák nagy részét a katonai szektorból átültetett megoldásokkal kezelték. Ez mind magára az autóra mind az infrastruktúra kialakítására értem.

Shvat Shaked esetében ismét előkerül a katonaság szerepe, hiszen a terroristák megfigyelésére alkalmazott eljárást használták a csalók megfékezésére. Itt is fontos volt, hogy kemény munkával és jó meggyőzőképességgel támogatást tudjanak szerezni a projekthez. Nem elég, ha az embernek ötletei vannak, meg is kell valósítani azt. Ez logisztikai, pénzügyi és politikai problémákat is felvet. Több esetben is megfigyelhettük, hogy a kifogástalan tervezés után is nehéz befektetőket találni egy ilyen vakmerő projekthez. A tőke megszerzéséhez, kimagasló tárgyalási és meggyőzőési képességek szükségesek, tehát a prezentációs készségek elengedhetetlenek az üzleti életben.

Fontos kiemelni, hogy az izraeliek nem csak jó ötletekkel álltak elő, de sikerült meghallatni a hangjukat és sikerült véghez vinniük az egész folyamatot. A befektetőknél bizonyítani kell és ez a bizalom könnyen meginoghat. Mégis sikerült óriási projektekhez megtalálni a megfelelő embereket, pedig sokszor eleinte tévesen ítélték meg Izraelt, az országot körülvéő harcok miatt.

Az izraeli gondolkodásmód teljesen egyedülálló, ezt nagy részben a katonai szolgálatnak és a nem megszokott katonai berendezkedésnek köszönhetik. Se Magyarországon

se Európában nem tudom elképzelni, hogy következmények nélkül kérdőjelezzük meg a felettesünket, tanárainkat vagy egy magasabb tisztet a seregben. Véleményem szerint nem is működhetne ilyen módon a rendszer, hiszen nem vagyunk hozzá szokva ehhez a jelenséghez. Ez az önálló gondolkodás képes kijavítani egy hibát, még az előtt, hogy az bekövetkezett volna. Önállóbbá és rugalmasabbá téve így, akár a katonai akár a céges feladatokat.

Izrael helyzetében szükség is volt az önálló problémamegoldásra és a gyors reakcióképességre, ugyan is háborúi során sokszor ezek a döntések fordították meg a csata menetét, gondolhatunk itt az 1973-as Yom Kippuri háborúra, amikor azonnal kellett reagálni a Sagger rakéták miatt kialakult helyzetre. Fel kellett ismerni, hogy mivel is állnak szemben, ki kellett dolgozni egy megoldást a további veszteségek elkerülése érdekében és tökéletesen végre kellett hajtani a műveletet. A felelősség ezalatt végig Rashaf tábornok vállát nyomta, aki egy másik katonai berendezkedésben, lehet, hogy tehetetlen lett volna és sorra nézhette volna végig beosztottjai, bajtársai halálát.

Tulajdonképpen az állam alapítása óta szükségük van ezekre a döntésekre, hiszen mindig új problémák merültek fel, amiket gyorsan és hatékonyan kellett kezelni. Ez mára már, az izraeliek ismertetőjegyévé vált, amit a katonai és az üzleti fronton egyaránt képesek hasznosítani. A katonai szolgálatnak, a gyors reakcióképességen kívül, a hadi és az orvos ipar fúziójából született technológiákat is megköszönhetjük. Számos ötlet meg sem született volna, ha az ötlet atyja nem találkozott volna bizonyos technológiákkal a katonai szolgálat alatt. Ez azzal is összefüggésbe hozható, hogy gyakran az izraelieknek maguknak kellett fegyvereket létrehozniuk, így jobban megismerték a rendelkezésre álló eszközöket. Ez az állandó kiszolgáltatottság ösztönözte őket, az új dolgok megalkotására.

Ha csak Simcha Blass példáját nézzük, aki a szomszédjától vette a csepegtető eljárást, ami később forradalmasította az öntözőrendszereket. Felismerte a lehetőséget és mert lépni. Mára már szinte a világ összes országában használják. Itt is megjelenik a kiszolgáltatottság, hiszen meg kellett oldaniuk a mezőgazdaságban felmerülő problémákat, ezért tovább gondolták a már meglévő eljárásokat. Az Izraelben élő emberek múltja és sorsa mind arra ösztönözte őket, hogy gondolják tovább a dolgokat. Nagyon érdekesnek tartom ezt az összefüggést, hiszen azt gondolhatnánk, hogy a rossz sorsú emberek hajlamosak beletörödni a helyzetükbe. Ennek ellenére, pont az ellenkezőjét tapasztalhatjuk.

Az Izraelben megfigyelhető gazdasági csoda és a kialakult rendszer teljesen egyedülálló. Sok másik ország szerette volna átvenni ezeket tőlük, azonban véleményem

szerint, ezt mesterségesen nem lehet elérni. Számos tényezőnek köszönhető, hogy miért ezekben az ágazatokban sikeresek, gondolhatunk most itt a bevándorlásra, a katonai szolgálatra és a kiszolgáltatottságra is. De ezek mellett rengeteg dolog alakította így a történelmet.

Úgy gondolom, hogy a beosztottak önállósága, amit igazán nehéz átörökíteni, illetve ez az egyik legnagyobb előnye az országnak. Tulajdonképpen nem fontos, hogy a világ melyik táján keressük, nem igazán találkozhatunk hasonlóval. A mai berendezkedéseken változtatni, talán csak generációkkal később lehetne és akkor sem garantált a siker.

A mai napig emlékszem, amikor beülhettünk egy előadásra a Tel Aviv-i egyetemen egy angol nyelvű előadásra és az egyik diák közbe szólt, hogy ő nem ért egyet a tanár álláspontjával. Természetesen én és a Magyarországról jött diáktársaim is meghökkentünk és vártuk a következményeket. A reakció mindenkit meglepett. A tanár kihívta a diákot és leültette maga mellé. A következő 25-30 perc arról szólt, hogy egy kulturált vita keretei között megvitatták a dolgot, a diák feladata az volt, hogy megvédje az álláspontját. Így a többi diák több szemszögből megfigyelhette a kérdést és őket is motiválta, hogy ne más nézeteit higgyék el vakon. A diák az óra végén egy tapsal és egy ötössel gazdagodva hagyta el a termet, mi pedig egy tökéletes példát láthattunk az izraeliek gondolkodásmódjára.

Véleményem szerint, a vakmerőség volt a siker egyik kulcsa, hiszen, erre a kezdetektől szükség volt. Az emberek becsempészése is titkos küldetések során történt, természetesen ezek mind illegálisan történtek. Meg kellett oldani a helyzetet és ezt meg is tették, nem foglalkozva azzal, hogy miként érik el a sikert. Az üzleti életben és a csatatéren is jellemző rájuk a vakmerőség, amivel az új dolgok létrehozása válik lehetővé. Elég, ha egy új taktikára, termékre vagy technológiára gondolunk.

Ha konkrétan a katonaságot nézzük, a vakmerőség, a gyors reakcióképesség és az önállóság, a történelem során jó párszor tudta ellensúlyozni a felszerelések hiányát vagy a szűkös létszámot. Az állam alapítása óta ezt figyelhetjük meg, hiszen a körülmények sosem voltak rózsásak. Mind a nyersanyag, a művelhető föld, a népesség vagy akár pénzügyi szempontból nézve, az országnak rendhagyó módon kellett megoldania az ország fejlődését, az emberek védelmét. Külön tanulmányt lehetne írni erről az összefüggésről és mialatt a szakdolgozatomat írtam, engem is egyre jobban elkezdett érdekelni.

Sok más is váratlanul ért az út során, például amikor a helyi McDonalds-ban vártam a kóser ételemet, megpillantottam egy fiatal lányt, aki katonai felszerelésben állt és a hátán egy méretes gépfegyver lógott. Akkor tudatosult bennem igazán, hogy itt ez teljesen megszokott és

az itt élőknek mindig résen kell lenniük. Azt hittem, hogy hamar meg fogom szokni ezt a jelenséget, azonban tévedtem, kívülállóként mindig furcsán éreztem magam egy fegyver láttán, az ott élőknek ez viszont teljesen természetes.

Már korábban is beszéltem a közös cél kitűzésének fontosságáról. Az egész országban érezni – leginkább az emberek kommunikációjából-, hogy a zsidó összetartás és az egymásra utaltság, átjárja a levegőt. A zsidókra nehezedő nyomás, az elmúlt évszázadokban összekötötte őket, még akkor is, ha nem a mostani izraeliek voltak ott a haláltáborokban, vagy üldözték el őket otthonról. Tudják, hogy őseiknek mennyit kellett szenvedni ahhoz, hogy a mai körülmények kialakulhassanak. Fontosnak is tartják, hogy az emberek ne felejtsek el a múltat.

A múlt szörnyűségeinek felidezésére, tökéletes hely a Jad Vasem¹⁴², ami az izraeli holokauszt múzeum. Több országban látogattam már hasonló intézményeket, azonban ez valami teljesen más volt. A folyosón sorban jöttek szembe a kisírt szemű látogatók, akiknek sok volt a benti élmény. Természetesen maga a helyzet is más, amikor ott áll az ember Izraelben és végig nézi, hogy ezeknek az embereknek mennyit kellett szenvedniük a történelem során, de ilyenkor érdemes belegondolni, hogy összefogással és kitartással, mennyi mindent el lehet érni. Az ország számos statisztikában a világelső közé tartozik, katonailag és gazdaságilag is erős. Ha szimplán megfigyeljük az 1948 és 1970 közötti GDP növekedést, rájöhethetünk, hogy az ország kormányzása nagyon fontos eleme a csodának. Ebben az időszakban az ország több háborút is vívott, GDP-je azonban a négyszeresére, népessége pedig a háromszorosára nőtt.

Nem sokkal azelőtt, az 1880-as években, kishíján az éhenhalás veszélyeztette az ott lakókat, azonban Edmond de Rothschild támogatása, illetve a kreativitás hamar javított a helyzetükön. Mindig hajlandóak és képesek voltak a változtatásra, bármilyen nehezítő körülményről is legyen szó. Mondhatnánk, hogy ha ezek nem lettek volna, az ország még nagyobb eredményekkel büszkélkedhetne, azonban személyes véleményem az, hogy pontosan ezek miatt fejlődött így és ilyen mértékben az ország.

Érdemes megfigyelni, hogy a sok látszólag kis jelentéssel bíró körülmény, sajátosság, miként alakította így az ország sorsát. Számos országban megfigyelhetünk hasonló elemeket, mind katonai, politikai vagy kulturális szempontból, azonban mégsem tudnak úgy működni, mint Izrael. Főként nem tudják úgy használni a start upok világát, mint ők. Számos ország

¹⁴² Az izraeli holokauszt múzeum.

szerette volna ezt lemásolni, sokszor izraeli segítséggel, de a várt eredmény minden esetben elmaradt.

Én úgy gondolom, hogy az ország fiatalsága az egyik kulcs, hiszen az ország már modern eszmékkal kezdhette az építkezést, továbbá mindig meg kellett oldaniuk, a kilátástalannak tűnő helyzeteket. Szimplán nem volt más lehetőség. Ezért kérdőjelezhetik meg a felettesük véleményét és ezért képesek gyorsan és hatékonyan fellépni a felmerülő problémák ellen.

Ezt nevezzük rosh gadol mentalitásnak. Ehhez köze lehet az ország első éveinek, hiszen akkor is maguk közül választották a vezetőjüket, aki addig velük egy rangot viselt. Történetesen David Ben-Gurionra gondolok amikor a Yishuv vezetőjévé választották és elkezdték az építkezést. Hatalmas és összetett problémákat kellett megoldani, olyan problémákat, amik befolyással lehettek a következő évtizedekre is, ráadásul a helyzetükre nem volt jó forgatókönyv, hiszen teljesen egyedülálló volt. Főleg a bevándorlók kezelése, elhelyezése, illetve az Európában ragadt zsidók összegyűjtése volt kiemelt fontosságú.

Kiemelhetjük itt akár a Mózes hadműveletet vagy a Solomon hadműveletet, melyeket már korábban említettem és több tízezer Etióp zsidót menekítettek meg ezek keretei között. Itt ismét kiemelném Al Schwimmer munkáját, akinek kulcsszerepe volt a zsidók csempészésében, továbbá szabadságát kockáztatta, amikor fegyvereket csempészett az izraeli hadseregnek. Mindezen felül az ország repülőgép iparának alapjait is ő fektette le, ami az egyik legkritikusabb kérdés volt. Már csak azért is becsülendő a munkája, hiszen kezdetben semmi köze nem volt Izraelhez és a zsidósághoz, mégis Simon Perezzel rengeteg életet mentettek meg.

Ki kell emelni Pinchas Sapir munkáját is, mint már korábban említettem, a 60-as, 70-es években volt pénzügyminiszter az országban. Rengeteg adatot gyűjtött be különböző forrásokból, így pontosan tudta, hogy mely területeken van szükség változtatásra. Az ő kemény és kifejezetten precíz munkájuknak köszönheti első sorban az ország, hogy viszonylag hamar be tudott csatlakozni az ország a nemzetközi életbe, illetve a későbbi megpróbáltatásokat is ezért viselhette ilyen jól.

A következő évtizedekben kifejezetten fontos szerepe volt Simon Pereznek, első sorban az „elvesztegetett évtized” veszteségeit kezelni kívánó intézkedések miatt. A stabilizációs program, amit 1985-ben hirdetett meg, szépen lassan a jó irány felé terelte az országot.

Úgy gondolom, hogy az ország megítélésének javítása, fontos szerepet játszott a gazdasági lehetőségek bővülésében. Nem meglepő, hogy a 90-es évekig, nem sok befektetőt vonzott az ország. A legtöbb ember csak a háborúkról szóló híreket hallotta, elmaradottnak és veszélyesnek gondolták az országot. Meg kellett tanulniuk az ország, illetve a fejlesztéseik helyes úton történő népszerűsítését, ebben sokat segítettek a BIRD, illetve a BRITECH együttműködések.

Az igazi áttörés azonban a Yozma program volt, ami szerintem óriási lökést adott a gazdasági fejlődéshez, de nem csak az anyagi támogatás szempontjából volt fontos, hiszen sok izraeli befektető itt tanulhatta meg a kockázati tőke szerepét és helyes használatát. Az egyik legfontosabb elem az volt, hogy öt év múlva, kivásárolhatták az államot a cégből, tehát teljes egészében élvezhették a hasznot, amennyiben sikeres volt a vállalkozás. Így a vállalkozókra nézve is előnyös volt, hiszen nagyon jó feltételekkel jutottak tőkéhez, míg az állam is visszakapott valamennyit a támogatásból. A Yozma program sikerei után kezdtek el felfigyelni igazán az országra, tehát ilyen szempontból is fontos állomása volt az ország történetének. Véleményem szerint a terület másik fontos eleme a Jerusalem Venture Partners volt, ami szintén sok start up cégnek segített az elindulásban.

Az amerikai szövetséges segítségére, sokszor szüksége volt az országnak, mind pénzügyi, mind politikai szempontból. A pénzügyi segítséget leginkább a fejlesztések megosztásával kárpótolták, a politikai szövetség pedig a gazdasági együttműködésből következett. A két országnak a kezdetektől hasonló céljai voltak, illetve sok szempontból megegyeztek érdekeik, arról nem is beszélve, hogy az amerikai lakosság jelentős része rendelkezik zsidó gyökerekkel.

A jövőre nézve szerintem fontos, hogy a vállalkozókat továbbra se hagyják magukra, miután az első vállalkozásuk nem sikerült. Ez lehet az egyik kulcsa a start upok sikerességének, illetve a nagy vállalkozói szellemnek, ami az országot jellemzi. Fontos továbbá a tény, hogy itt az egyik legkönnyebb céget alapítani az egész világon. Mind az ezzel járó adminisztráció és ügyintézés szempontjából, mind pénzügyi szempontból, jóval egyszerűbb dolguk van a vállalkozóknak. Ezekhez a körülményekhez párosulnak az új ötletek és a kiváló érzék a fejlesztésre, így tökéletes utat nyit a sikeres vállalkozások felé a rendszer.

Fontos továbbá, hogy az ország katonai szempontból is erős tudjon maradni, hiszen a mai napig érik támadások Izraelt. Lépést kell tartani a fenyegetésekkel, legyen szó természeti katasztrófákról vagy akár a környező országokról. Szerencsére erős szövetségesekkel

rendelkezik Izrael és ma már modern hadsereget tudhat magáénak. Ebből a szempontból is jóval biztonságosabb helyzetben érezhetik magukat, hiszen sokáig csak azokkal a járművekkel és felszerelésekkel gazdálkodhattak, amiket sikerült becsempészniük, megvásárolniuk. Itt ismét megjelenik a kiszolgáltatottság és a találgatás fontossága, ami végig kíséri az izraeli történelmet.

Elgondolkodhatunk azon is, hogy vajon tényleg a zsidó nép a kiválasztott? Ha csak ezeket a történeteket nézzük vagy az ország virágzását és jelenlegi hatalmát, akkor sokan egyet értenének ezzel a kijelentéssel. Talán pont ez a gondolat kíséri az izraelieket és ezért érzik úgy, hogy bármi lehetséges.

4. BIBLIOGRÁFIA

N. Rózsa Erzsébet, (2015): Az arab tavasz, Osoros kiadó

J. Nagy László - Ferwagner Péter Ákos, (2004): Az arab országok története, JATEPress

Rostoványi Zsolt, (2006): Együttélésre ítélve, Corvina kiadó

Dan Senor - Saul Singer, (2009): Start-up Nation, Hachette Book Group

*[vg.hu](https://www.vg.hu) (2018): A startvonalról a csúcstechnológiáig, Forrás:
<https://www.vg.hu/velemenyn/a-startvonalrol-a-csucstechnologiaig-2-870415/>*

*hvg.hu (2013): Az izraeli kreativitás veri a világot, Forrás:
https://hvg.hu/gazdasag/20130118_Izrael_startup*